

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Sexuálně zneužívané děti

Veronika Holcová

Bakalářská práce

Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Praha 2024

Prague College of Psychosocial Studies

Sexually abused children

Veronika Holcová

The Bachelor Thesis

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Prague 2024

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu této bakalářské práce Doc. PhDr. Jaroslavu Kořovi, za jeho odborné vedení a cenné rady, které mi poskytl při jejím vypracování. Dále děkuji všem, kteří mi byli při tvorbě mé práce oporou a měli se mnou obrovskou trpělivost.

Abstrakt

Bakalářská práce umožňuje náhled na problematiku sexuálního zneužívání dětí, a to zejména z pohledu dítěte, jakožto oběti. Nejprve vysvětluje samotný pojem sexuálního zneužívání a objasňuje jaké jsou jeho formy. Zaměřuje se zejména na prostředí, ve kterém se sexuálně zneužívané dítě pohybuje a na proces, kterým musí projít po jeho nahlášení. V závěru teoretické části popisuje možné následky a systém poskytnutí pomoci těmto obětem se zaměřením na fungování dětského krizového centra. V praktické části jsou v rámci kvalitativního výzkumu analyzovány čtyři případové studie a vyhodnoceny významné faktory ovlivňující sexuální zneužití dítěte. Cílem této bakalářské práce je hlubší a komplexnější porozumění této problematice, díky němuž může sociální pracovník poskytnout cílenou a kvalitní intervenci dětským obětem a lépe tak porozumět jejich potřebám.

Klíčová slova

Sexuální zneužívání, dítě, oběť, pomoc, následky.

Abstract

The bachelor's thesis provides insight into the issue of child sexual abuse, particularly from the perspective of the child as a victim. It first explains the concept of sexual abuse itself and clarifies its forms. The focus is primarily on the environment in which the sexually abused child operates and the process they must go through after reporting the abuse. At the end of the theoretical part, it describes the possible consequences and the system of providing help to these victims, with an emphasis on the functioning of a children's crisis center. In the practical part, four case studies are analyzed within the framework of qualitative research, and significant factors influencing child sexual abuse are evaluated. The aim of this bachelor's thesis is to achieve a deeper and more comprehensive understanding of this issue, enabling social workers to provide targeted and high-quality interventions for child victims and to better understand their needs.

Keywords

Sexual abuse, child, victim, assistance, consequences.

Obsah

Úvod	6
1 Pojem sexuální zneužívání	8
1.1 Formy sexuálního zneužívání	9
1.2 Vymezení právního pojetí	10
2 Oběť sexuálního zneužívání	13
2.1 Ohrožující prostředí	14
2.2 Varovné známky svědčící o sexuálním zneužívání	15
2.3 Syndrom dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužívání	17
3 Metody práce se sexuálně zneužívaným dítětem	20
3.1 Vyšetření sexuálně zneužitého dítěte	21
3.2 Výslech sexuálně zneužitého dítěte a jeho specifika	24
4 Následky sexuálního zneužívání	26
5 Pomoc sexuálně zneužívaným dětem	30
5.1 Systém poskytnutí pomoci zneužívanému dítěti	30
5.2 Dětské krizové centrum	34
6 Metodologie výzkumu	36
6.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	36
6.2 Popis výzkumu a sběr dat	36
6.3 Etické aspekty výzkumu	37
6.4 Výzkumný vzorek	37
6.5 Analýza dat	46
6.6 Interpretace výsledků	52
Diskuze	55
Závěr	58
Zdroje	60

Úvod

Cílem této bakalářské práce je poukázat na problematiku sexuálně zneužívaných dětí. V této práci se budu zaměřovat zejména na dítě, jakožto oběť sexuálního zneužívání, zkoumat proces, kterým dítě prochází, a následky, kterým musí čelit. Úkolem bude poskytnout ucelený pohled na tuto závažnou tematiku a přispět tak k jejímu lepšímu pochopení.

K hlavní myšlence věnovat se práci na téma sexuálně zneužívané děti mě přivedlo mé dlouholeté profesní působení v justiční sféře, kde zastávám pozici vedoucí trestní kanceláře mimo jiné i se specializací na obecnou agendu vztahující se na sexuálně násilnou trestnou činnost. Domnívám se, že pro volbu daného tématu mám dostatečnou podporu a důvěryhodné zdroje. Mám za to, že společnost je aktuálně velmi zatížena touto problematikou, a právě násilí na nejmenších obětech dospělými pachateli je výrazným a častým jevem.

Tato bakalářská práce se sestává z teoretické a praktické části, které utváří celkem šest kapitol.

V první kapitole budu seznamovat čtenáře se samotným pojmem sexuální zneužívání dětí a jeho vývojem. Dále budu popisovat, jaké mohou být formy sexuálního zneužívání dětí a jak je tento pojem zakotven v zákoně.

V druhé kapitole se budu věnovat samotnému dítěti, jakožto oběti sexuálního zneužívání. Přiblížím zde, jaké skupiny dětí jsou sexuálním zneužíváním nejvíce ohroženy a jaké faktory tomu mohou přispívat, budu zde zmiňovat i prostředí, které může být pro dítě ohrožující. Dále se budu zabývat varovnými známkami, které mohou predikovat, že je dítě sexuálně zneužíváno. V poslední části této kapitoly se zaměřím na syndrom dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužívání, vysvětlím zde samotný pojem a blíže rozeberu jeho jednotlivé fáze.

V rámci třetí kapitoly přiblížím metody práce se sexuálně zneužívaným dítětem a nastíním postupy, které následují po samotném oznámení sexuálního zneužití. Blíže se zde zaměřím na vyšetření dítěte a specifika výslechu dětských obětí sexuálního zneužívání se záměrem poukázat na proces, kterým si sexuálně zneužité dítě musí projít.

Ve čtvrté kapitole budu poukazovat na dopady a psychické následky sexuálního zneužívání, které se mohou u dítěte rozvinout a se kterými se může dítě potýkat i později v budoucnu. Zejména se zde budu zaměřovat na častý jev v podobě posttraumatické stresové poruchy.

V páté kapitole přiblížím systém poskytnutí pomoci sexuálně zneužívaným dětem, a to zejména z pozice sociálního pracovníka, a zaměřím se na fungování dětského krizového centra, které hraje zásadní roli v procesu péče a ochrany dětí, jež se staly oběťmi sexuálního zneužívání.

V šesté kapitole bude obsažena praktická část této práce, která bude založena na kvalitativním výzkumu, jenž bude zahrnovat čtyři osobní případové studie. Jako zdroj pro sestavení těchto strukturovaných případových studií budu využívat data ze čtyř spisových materiálů Vrchního soudu v Praze. Cílem výzkumu bude detailně popsat vybrané případy sexuálního zneužití dítěte a pomocí analýzy případových studií pak vyhodnotit, jaké jsou významné faktory ovlivňující sexuální zneužívání dětí.

Domnívám se, že tato bakalářská práce může být hodnotným zdrojem pro sociální pracovníky, kteří se v rámci své profese setkávají s dětmi, jež byly sexuálně zneužity. Zejména může být užitečná pro pracovníky OSPOD, opatrovníky a krizové intervenční pracovníky. Klíčovou rolí zde hraje hlubší vhled do problematiky sexuálního zneužívání dětí, což umožňuje sociálním pracovníkům poskytovat kvalitnější a cílenou intervenci obětem a zároveň porozumět jejich potřebám. Kromě toho může tato bakalářská práce poskytnout cenné informace i samotným rodičům a široké veřejnosti.

1 Pojem sexuální zneužívání

Pro lepší přehlednost a ucelenější pohled na danou problematiku uvádím úvodem této kapitoly definici pojmu sexuálního zneužívání. Dle Weisse (2000) „pojem zneužití může označovat jak různé formy koitálního styku (vaginální či anální soulože, případně styku mezi stehna), tak i aktivní a pasivní orogenitální aktivity, masturbaci či osahávání jiných částí těla oběti, to vše za účelem dosažení sexuálního vzrušení a eventuálně uspokojení pachatele.“ (s. 9) Za nejvýstižnější definici ovšem považuji asi tu, kterou vypracovala Zdravotní komise Rady Evropy v roce 1992 a uvádí jí Pöthe (1996) ve své knize, podle níž pohlavním zneužitím dítěte rozumíme „nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.“ (s. 39)

Sexuální zneužívání představuje velmi vážný problém, jehož výskyt se v současné době jeví jako častější než v minulosti. Vzniká tak otázka, zda skutečně došlo k nárůstu těchto případů, nebo zda byly dříve kvůli cenzuře a utajování jen méně známé. V České republice se tento problém začal studovat až po roce 1989. Systematické sledování sexuálního zneužívání zahájilo Dětské krizové centrum v Praze až v roce 1994 pod vedením prof. MUDr. Jiřího Dunovského DrSc. Jak uvádějí Vaničková, Provazník a Moussová (1997) ze studie Olafsonové, Corwina a Summita, kteří zkoumali historii výzkumu sexuálního zneužívání dětí, vyplývá, že odborníci si byli vědomi existence tohoto jevu již v polovině minulého století. Nicméně veřejnost, ale i někteří odborníci na tyto informace reagovali skepticky nebo je odmítali. Ve Spojených státech byly ještě na začátku 20. století oběti považovány za spoluviníky, což zakrývalo později zjištěný fakt, že většina pachatelů sexuálního zneužívání dětí pochází z rodiny nebo jsou to blízcí lidé. Ignorování a bagatelizování sexuálního zneužívání a jeho následků pokračovalo až do sedmdesátých let 20. století, přičemž až v osmdesátých letech se ve Spojených státech a dalších západních zemích začaly objevovat statisticky podložené studie o prevalenci tohoto jevu.

V současné době se s pojmem sexuální zneužívání setkáváme stále častěji. Tento jev je však obtížně kontrolovatelný, protože oběti často mlčí, svědci příliš nepřispívají k odhalení pachatelů a následné trestní řízení bývá komplikované. Přesto se zdá, že toto

téma získává více pozornosti jak mezi odborníky, tak u širší veřejnosti. Vidím velký význam ve zvyšování povědomí o této problematice a poskytování podpory obětem.

1.1 Formy sexuálního zneužívání

Sexuální zneužití dítěte může mít mnoho podob, kterými jsou dětem způsobována tato příkoří. V praxi se ovšem často setkáváme s tím, že pachatel se na dítěti dopouští více než jedné z jeho forem. Sexuálního zneužití dítěte můžeme rozdělit na nekontaktní a kontaktní, chceme-li na bezdotykové a dotykové. Určité bezdotykové formy sexuálního zneužívání se mohou jevit spíše jako „nemravné“, ovšem i tyto mohou mít velmi neblahý dopad na vývoj dítěte. (Vaníčková, Provazník & Moussová, 1997)

Mezi **nekontaktní formy sexuálního zneužití** patří:

- **Voyeurismus** - činnost vedoucí k sexuálnímu uspokojení pachatele prostřednictvím sledování jiných osob, které jsou nahé, svlékající se nebo při sexuálním styku. V tomto případě se nejčastěji jedná o případy, kdy pachatel vyzývá dítě k tomu, aby se před ním svléklo či samo provádělo různé sexuální praktiky.
- **Exhibicionismus** - činnost, při které pachatel dosahuje sexuálního uspokojení tím, že se obnažuje na veřejnosti před jinými osobami. Zde můžeme zmínit i formu tzv. obráceného voyeurství, kdy pachatel před dítětem provádí různé sexuální praktiky sám nebo s jinou osobou, či dítě nutí shlížet pornografický materiál.
- **Verbální zneužívání** - verbální popisování sexuálních aktivit a různé sexuálně motivované návrhy. K takovému zneužívání dochází velmi často i po telefonu, kdy pachatel instruuje dítě k sexuálním praktikám a dosahuje uspokojení při představě, že dítě plní jeho instrukce. Často tak činí pod pohrůžkou násilí. (Vaníčková, Provazník & Moussová, 1997)

Kontaktní formy sexuálního zneužití jsou takové formy sexuálního zneužití dítěte, při kterých dochází k přímému sexuálně motivovanému kontaktu mezi pachatelem a dítětem, patří sem:

- **Osahávání** - pachatel se přímo dotýká dítěte v oblasti genitálií a intimních partií a činí tak v úmyslu dosáhnout svého sexuálního uspokojení.

- **Masturbace** - pachatel v úmyslu dosáhnout sexuálního uspokojení dráždí dítě na genitáliích či ho nutí, aby dráždilo na genitáliích jeho. Zde můžeme zmínit i simulovanou soulož, kdy pachatel tře své genitálie o genitálie dítěte, aby dosáhl sexuálního uspokojení a nedošlo k penetraci dítěte a případně jeho odhalení.
- **Orální sexuální aktivity** - pachatel proniká jazykem do úst dítěte či pomocí jazyka dráždí jeho genitálie. Pachatel může též nutit dítě k tomu, aby naopak ono provádělo orální praktiky jemu či jinému dítěti.
- **Penetrace (znásilnění)** - nejspíše nejzávažnější forma sexuálního zneužití dítěte, dochází při ní k vaginální či anální penetraci dítěte, může být prováděna penisem pachatele, ale i prsty či různými předměty. Pro dítě je tato forma sexuálního zneužití často velmi bolestivá a může dojít i k jeho poranění. (Vaničková, Provazník & Moussová, 1997)

Tento výčet forem sexuálního zneužití dítěte není jistě zcela kompletní, vzhledem k tomu, že různorodost sexuálního chování člověka je nekončící a bohužel všechny tyto formy mohou být směřovány i vůči dítěti. Specifická je zde tedy právě sexuální orientace na dítě. (Vaničková, Provazník & Moussová, 1997)

1.2 Vymezení právního pojetí

Nejúčinnějším nástrojem v boji proti závažným činům jako je sexuální zneužívání dětí, je trestní zákoník, který stanovuje jasná pravidla a tresty za takové jednání. Podle Mezinárodní úmluvy o právech dítěte je dítětem každý jedinec mladší osmnácti let. Tato úmluva poskytuje základní rámec pro ochranu práv dětí a zahrnuje také ochranu před jakýmkoli druhem zneužívání. Legální věk způsobilosti k pohlavnímu styku je věk, od kterého mohou lidé podle zákonů dané země legálně vstupovat do sexuálních vztahů. V České republice je tato věková hranice stanovena na 15 let. To znamená, že jakýkoli sexuální styk s osobou mladší 15 let je považován za trestný čin. Trestní zákoník definuje sexuálně motivované trestné činy jako činy, které jsou páčány za účelem bezprostředního sexuálního uspokojení pachatele a jsou v rozporu s převládající sexuální morálkou společnosti, ve které pachatel žije. Jsou považovány za nebezpečné pro společnost a jejich charakteristiky jsou přesně vymezeny v trestním zákoníku. Tyto činy zahrnují například znásilnění, pohlavní zneužívání, dětskou pornografii a další formy sexuálního násilí. Trestní zákoník tedy slouží nejen jako nástroj k potrestání

pachatelů, ale také jako prostředek prevence a ochrany potenciálních obětí. (Weiss a kolektiv, 2000)

Takto motivovaná trestná činnost sexuálního charakteru je od roku 2010 zakotvena do Hlavy III. trestního zákoníku, kde jsou definovány trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Novela trestního zákoníku vyjadřuje důležitost ochrany dětí před sexuálním zneužíváním, a to konkrétně od § 185 – znásilnění a následující. (Zákon č. 40/2009 Sb., účinnost od 1.1.2010)

Trestní zákoník poskytuje různé formy trestu pro pachatele sexuálně motivovaných trestných činů, včetně těch, které jsou spáchány na dětech. Tyto tresty mají za cíl nejen potrestat pachatele za jejich činy, ale také chránit oběti a snižovat riziko opakování takových trestných činů. Mezi možné tresty, které mohou být uloženy pachateli, patří:

- **Odnětí svobody:** trest odnětí svobody je často používán pro pachatele sexuálních trestných činů. Jeho délka může záviset na závažnosti činu a může být doprovázena dalšími podmínkami, nejčastěji ochrannou léčbou.
- **Peněžitý trest:** pachateli může být uložen také peněžitý trest, který spočívá v zaplacení určité částky peněz jako sankce za spáchání trestného činu.
- **Ochranná léčba:** v některých případech může soud uložit pachateli povinnost absolvovat ochrannou léčbu, zejména pokud je sexuální zneužívání spojeno s psychickými problémy nebo poruchami osobnosti.
- **Zákaz činnosti:** soud může také uložit pachateli zákaz určitých činností, jako je například práce s dětmi nebo pobyt v určitých veřejných prostorách, aby se zabránilo opakování trestné činnosti. (Zákon č. 40/2009 Sb., účinnost od 1.1.2010)

Účelem těchto trestů je nejen potrestání pachatele, ale také ochrana oběti a větší přispívání k prevenci dalšího sexuálního zneužívání. Je důležité, aby soudy při stanovení trestů zohlednily závažnost činu, okolnosti spáchání a potřeby oběti.

K lepšímu porozumění problematice z právního hlediska je namístě dále zmínit některé právní akty, především Ženevskou deklaraci práv dítěte ze září roku 1924, která byla vytvořena Společností národů jako reakce na 1. světovou válku. Až v roce 1959 byla formálně zakotvena ochrana dětí na mezinárodní úrovni, která mimo jiné vycházela ze základů Ženevské deklarace. Tyto dva dokumenty zdůraznily celistvost v podobě

ochrany a péče ve vztahu k fyzické a psychické nezralosti dětí. Nicméně jako zlomový moment ve vztahu k právům a ochraně dětí lze vnímat nejvýznamnější univerzální mezinárodněprávní dokument, ve kterém jsou zcela přesně upraveny práva dětí včetně jejich ochrany. Jedná se o Úmluvu o právech dítěte z roku 1989.¹ Dokument poskytuje ucelený rámec pro ochranu práv dětí a definuje základní principy a zásady. Mimo jiné úmluva klade důraz na úlohu rodiny při péči o děti, zodpovědnosti státu a společnosti jako celku v rámci ochrany a podpory práv dětí.²

¹ Přijata Valným shromážděním OSN dne 20.11.1989 v New Yorku

² <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/1659/UMLUVA-PRAV-DITETE.html>

2 Oběť sexuálního zneužívání

Sexuální zneužívání dětí je bohužel rozšířeným problémem, který může postihnout jakékoli dítě. Nicméně, existují určité charakteristiky a faktory v sociálním prostředí, které mohou zvýšit riziko, že se dítě stane obětí.

Vaničková, Provazník a Moussová (1997) popisují některé osobnostní rysy a chování dětí, které mohou zvýšit jejich zranitelnost vůči sexuálnímu zneužívání. Děti, které vykazují koketní nebo příliš přátelské chování už od útlého věku, mohou být vnímány jako snadnější cíl pro pachatele. Některé malé děti se mohou snažit získat přízeň dospělých prostřednictvím koketního chování, což může být taktéž zneužito. Dále pak starší děti, které nemají dobře rozvinutou schopnost odolávat frustraci a nedokážou odložit uspokojení svých přání, mohou být rovněž zranitelnější, snadno podlehnou lákání dospělého, který jim nabízí okamžité uspokojení jejich potřeb nebo přání.

Také děti s nízkým sebehodnocením a vysokou závislostí na svém okolí jsou vystaveny vyššímu riziku sexuálního zneužití. Tyto děti mají tendenci méně si důvěřovat a více se spoléhat na důvěryhodnost lidí kolem sebe, což může dospělý snadno zneužít. V naší kultuře je navíc běžné, že děti jsou vedeny k respektu k dospělým a považují za přirozené podřizovat se jejich přáním či příkazům. Při nedostatku informací tak mohou snadno podlehnout manipulaci ze strany dospělého, který vystupuje dostatečně autoritativně. (Vaničková, Provazník & Moussová, 1997)

Dalším významným rizikovým faktorem sexuálního zneužití dítěte je nedostatečná sexuální výchova a informovanost. Děti, které umí rozpoznat nevhodné chování dospělého, jsou méně náchylné k tomu, aby se staly oběťmi zneužití. Vaničková, Provazník a Moussová (1997) ve své knize popisují Finkelhorovu studii, ve které zjistil, že jedním z hlavních faktorů ovlivňujících výskyt sexuálního zneužití jsou podmínky rodinného života v dětství. Na prvním místě u mužů i žen je nešťastný rodinný život. Dítě vyrůstající v chladném, odmítavém nebo jinak neuspokojivém prostředí, které zažívá citovou deprivaci, je náchylnější k manipulaci zneužívajícího dospělého. Takové dítě často hledá náklonnost a přátelství mimo svůj domov, protože tyto potřeby nejsou naplněny v jeho přirozeném prostředí. Disharmonická a emocionálně neuspokojivá rodina neposkytuje dítěti dostatečné zázemí a pocit bezpečí, takže si je dítě vědomo, že se nemůže opřít o svou rodinu nebo se jí svěřit kvůli nedostatku důvěry. V některých

případech může být rodinný život považován za nešťastný právě proto, že v něm docházelo k zneužívání dítěte. Pokud zneužívání vyšlo najevo, mohlo být dítě dokonce obviňováno z toho, že rozbíjí rodinu. Je třeba poznamenat, že i děti z funkčních rodin, které jsou chráněny před negativními zkušenostmi, mohou být zranitelné. Pokud jsou udržovány v závislosti na rodičích a nejsou připraveny na neznámé situace, mohou snadno podlehnout manipulaci dospělého.

Zvýšené riziko zneužití mají také postižené děti, zejména mentálně retardované, protože pachatelé spoléhají na jejich nepochopení situace a neschopnost být věrohodnými svědky. (Vaničková, Provazník & Moussová, 1997)

Podle výzkumu Elliott, Browne a Kilcoyne, kteří se zabývali pachateli sexuálního zneužívání dětí a jejich výběrem obětí, jsou rizikové faktory identifikované pachateli následující: nízké sebevědomí dítěte, rodinné problémy, přílišná důvěra v ostatní, nedostatečný dohled nad dítětem a jeho izolace. Subjektivní vnímání pachatele, že dítě je hezké nebo vyzývavě oblečené, také ovlivňovalo jejich výběr obětí. (Goodyear-Brown, 2012)

2.1 Ohrožující prostředí

Určení přesných determinantů prostředí, ve kterém dochází k sexuálnímu zneužívání, je obtížné. Nicméně je prokázáno, že většina případů sexuálního zneužívání se odehrává přímo v rodinách obětí. Dále jsou pak častými pachateli osoby, které přicházejí do kontaktu s dítětem prostřednictvím své institucionální role nebo zájmových aktivit, jako jsou například trenéři ve sportovních oddílech. Nejméně obvyklými pachateli sexuálního zneužívání jsou pak cizí osoby, které dítě neznalo. (Čírtková, 2004)

V převážné většině případů je pachatelem sexuálního zneužití osoba blízká dítěti, často vlastní nebo nevlastní otec, ale může to být i sourozenec nebo prarodič. Matky jsou pachatelkami jen velmi zřídka. V případech intrafamiliárního násilí je obvykle poškozena celá rodina, rodinné vazby jsou závažně narušeny a jednotliví členové rodiny neplní své původní role. K incestnímu chování přispívá často i alkoholismus. V incestních rodinách dochází k narušení interpersonálních vztahů a komunikace, což vede k pocitu bezmoci dítěte. Matky se po odhalení činu často postaví na stranu muže proti dítěti, a to z ekonomických důvodů, obavy ze samoty nebo společenských tlaků. Někdy mají matky citovou vazbu na muže, který ji i děti zmanipuloval a zneužil.

V rodinách s incestem často chybí matka, nebo je sice fyzicky přítomna, ale submisivní a neplní svou roli. Tyto ženy mívají problémy v partnerském sexuálním životě, což může vést k tomu, že dcera převezme jejich roli. V takových rodinách může dojít i k incestním vztahům mezi sourozenci. Pokud je v rodině více dívek a nejstarší je zneužívána, situace často vyjde najevo, když pachatel začne obtěžovat mladší sestru. Sexuální zneužívání dítěte osobou, která má vůči němu rodičovskou roli, je jedním z nejtěžších forem sexuálního zneužívání. (Weiss a kolektiv, 2000)

Motivace pachatelů sexuálního zneužívání může mít mnoho podob, kdy ovšem navzdory většinovému přesvědčení jsou nejčastějšími pachateli sexuálního zneužívání dětí muži bez přítomnosti sexuální deviace. Pachatelé s přítomností sexuální deviace – pedofilie, kteří se „eroticky zaměřují na předpubertální, tedy dětské objekty, jež nemají vytvořeny druhotné sexuální znaky“ jsou motivováni právě touto poruchou sexuální identifikace, která je celoživotní. Zatímco u nedevariantních pachatelů může být motivace různorodá. (Weiss a kolektiv, 2000, s. 139)

Dle Weisse (2002) mohou být nedevariantní pachatelé sexuálního zneužívání muži, kteří jsou sociálně a psychosexuálně nezralí a mohou kvůli nedostatečné internalizaci společenských norem, vysokému sexuálnímu napětí nebo neschopnosti rozlišovat věkové nebo pohlavní hranice sexuálního partnerství páchat takové delikty. Dále to mohou být také osoby s psychopatickou strukturou osobnosti, které projevují nedostatek zábrán a morálního vnímání, které mají tendenci ihned uspokojit své impulzy, kdy jejich jednání mívá často agresivní charakter. Nedevariantní pachatelé mohou být ale také jedinci hypersexuální, kde se nejčastěji setkáváme s delikty hebefilního charakteru, či jedinci se sníženou schopností racionální kontroly sexuálního chování, kdy se jedná především o mentálně retardované jedince. Motivace pachatele k sexuálnímu zneužití však může být podmíněna i situačně, například vlivem alkoholu.

2.2 Varovné známky svědčící o sexuálním zneužívání

Jsou situace, kdy se zneužití dítěte nemusí projevovat žádnými viditelnými příznaky, někdy je dítě záměrně ze strachu skrývá. To často komplikuje zjištění, zda bylo dítě skutečně zneužito. Zvláště složité jsou pak případy, kdy zneužití spáchá jeden z rodičů. Existují ovšem určité charakteristické příznaky, které se mohou objevit u zneužívaných dětí a které mohou naznačovat problém. Je důležité vědět, na co si u dětí dávat pozor, aby bylo možné případné zneužívání včas odhalit a zastavit. Některé z těchto příznaků

a způsobů chování však mohou být jen běžnou reakcí dítěte, a je proto nutné je vnímat v určitém kontextu. (Elliotová, 1995)

Specifická situace nastává tehdy, pokud rodiče dítěte sami zažili nerozřešené sexuální útoky vůči své osobě nebo neměli modely pro zdravou dospělou sexualitu, v tomto případě pro ně může být obtížné chránit děti bez přenášení pocitu strachu a rigidnosti v otázkách doteku, náklonnosti a hranic. Rodiče se v těchto případech dokonce mohou vyhýbat jakékoliv diskusi či ochraně kvůli své vlastní nedostatečné zkušenosti a citění rozdílu mezi bezpečnými a potenciálně nebezpečnými situacemi a lidmi. (Levine, 2008)

Jak zmiňuji v předchozí kapitole, sexuální zneužívání dětí má mnoho forem, od kterých se odvíjí i jednotlivé příznaky, které můžeme na dítěti jakožto oběti sexuálního zneužívání pozorovat. Souhrnně lze uvést nejběžnější příznaky sexuálního zneužití, které Elliotová (1995) rozčleňuje do kategorií dle věku dítěte:

Dítě do pěti let

Na dítěti lze pozorovat nápadný strach, zvláště pak v přítomnosti konkrétní osoby. U dítěte může nastat regrese, znovu se začíná pomočovat, i když už to před tím nedělalo, budí se se zlými sny, hystericky křičí při svlékání a přebalování. Dítě se může chovat v sexuální oblasti neúměrně k jeho věku, při hraní příliš věrohodně napodobuje sexuální chování, kreslí pohlavní orgány a opakuje neslušná slova či fráze, jenž se naučilo od pachatele zneužívání. Často projevuje agresivitu a podrážděnost nebo naopak přílišnou pasivitu, kdy ztrácí zájem o zábavné aktivity. Povšimnout si lze i fyzických příznaků v oblasti genitálií, děti mívají bolesti nebo záněty v krční, anální či genitální oblasti.

Dítě od pěti do dvanácti let

V tomto věku se sexuální zneužívání může na dítěti projevat tak, že o svých problémech hovoří jako o problémech někoho jiného, naznačuje, že má tajemství, které nemůže nikomu prozradit a ověřuje si důvěryhodnost osoby, které by toto tajemství eventuálně sdělit mohlo. U dítěte často nastávají náhlé viditelné změny v chování, může se začít projevovat agresivně nebo naopak velmi pasivně, kdy přestává mít zájem o činnosti, které ho dříve zajímaly, hovoří o sobě hanlivě a cítí se nehodnotné. Můžeme se setkat s tím, že se dítě v sexuální oblasti chová neadekvátně svému věku, může kreslit sexuálně motivované obrázky, hovořit či psát o sexuálních tématech, nebo se

dokonce může pokusit sexuálně zneužít jiné dítě. Může se také pokoušet o útoky z domova, často se zdržuje u kamarádů a používá různé výmluvy k tomu, aby nemuselo domů. U těchto dětí se mohou objevit deprese či suicidální chování. Mohou trpět nevysvětlitelnými zažívacími potížemi, bolestmi hlavy, nechutenstvím či u nich může docházet k regresivnímu chování.

Děti od třinácti let

U této věkové skupiny dětí se sexuální zneužívání může projevovat velmi obdobně, jako u skupiny dětí od pěti do dvanácti let. Častější jsou však u této věkové skupiny například projevy v podobě častého utíkání z domova, užívání drog či pití alkoholu. Tyto děti mohou často trpět chronickými depresemi a nočními můrami. Mají také tendence ocitat se mimo realitu, utíkají do svého vlastního imaginárního světa a v důsledku toho mají problém se soustředit. Mohou se projevovat nezúčastněně a izolovat se od ostatních. Sexuálně zneužívané děti v tomto věku doma často přejímají roli dospělého, starají se o chod domácnosti, pečují o mladší sourozence a ochraňují je.

2.3 Syndrom dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužívání

Pro děti, které byly sexuálně zneužívány, je typické, že mají velký strach někomu důvěřovat. Kvůli tomu často samy nevyhledávají pomoc nebo své tvrzení o zneužití odvolávají s tím, že si to vymyslely. V tomto ohledu je nutno v návaznosti na varovné známky sexuálního zneužití též zmínit tzv. syndrom dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužití. (Vaničková, Provazník & Moussová, 1997)

Syndrom dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužití má pět fází, které Vaničková, Provazník a Moussová (1999) popisují takto:

- 1. Utajování:** Dítě je zcela závislé na dospělém, který mu diktuje, co bude považovat za realitu. Dospělý, který dítě sexuálně obtěžuje, většinou neposkytuje žádná vysvětlení, ale spíše nutí dítě k sexuálním aktivitám s příslibem, že se mu to bude líbit. Následně dítěti přikazuje, aby o tom nikomu neříkalo, že je to jejich tajemství, a současně ho zastrašuje výhrůžkami. Tajení je pro dítě zdrojem strachu, ale zároveň i iluzí bezpečí. I kdybychom nebrali v úvahu poznání sexu, bolest a rozpaky spojené se sexuálními aktivitami, dítě bude cítit stigma špatnosti a nebezpečí vyplývající z utajování. Jakékoli pokusy dítěte sdělit toto tajemství jsou zpravidla ignorovány nebo jim nikdo nevěří.

Proto sexuálně zneužívané děti často mlčí, protože se bojí, že budou obviněny, že je jejich rodiče neochrání před agresorem. Po neúspěšných pokusech se svěřit se raději stáhnou, aby nebyly ještě více trestány nebo kárány.

2. **Bezmocnost:** Děti se obvykle vyhýbají neznámým lidem, kteří se k nim chovají dotěrně, avšak striktně se od nich očekává, že budou mít rády ty, kdo se o ně starají, a že k nim budou poslušné, důvěřivé a loajální. Přitom je dobře známo, že v rodině je pro děti riziko třikrát vyšší než od cizích osob. V takové situaci je dítě zcela bezmocné ve své závislosti na známém agresorovi a jeho pocity jsou rozporuplné. To, že pachatelem bývá často osoba, kterou dítě miluje, ještě více zvyšuje nerovnováhu moci mezi nimi.
3. **Svedení a přizpůsobení:** Pro dítě závislé na dospělém není sexuální obtěžování obvykle jednorázovou událostí. Normální, emocionálně odolné dítě se přizpůsobí pokračujícímu sexuálnímu násilí, a dokonce se vyrovná s rostoucími sexuálními nároky, ale zároveň si uvědomí zradu ze strany dospělého. Je neslučitelné, aby osoba, která je vnímána jako ochraňující a milující, zradila důvěru dítěte a zacházela s ním jako s pouhým objektem, bez ohledu na sociální očekávání a respekt. Přizpůsobení se pokračujícímu násilí vyžaduje aktivaci obranných mechanismů, jako jsou např. domácí mučednictví, hysterické projevy, delikvence, sociopatologické chování, projekce vzteku či sebepoškozování, které dítěti umožňují přežít. Mnohé oběti sexuálního násilí se uchylují k drogám jako k úniku. Sexuálně zneužívané dítě může také přežít tím, že se naučí využívat svého agresora, čímž získává určité výhody, které mu usnadňují život a dávají pocit moci. Zdá se, že v běžném životě se tímto způsobem role obrácejí.
4. **Opožděná oznámení sexuálního zneužití:** Opožděné odhalení sexuálního zneužití nastává, když se objeví nějaký spouštěcí faktor, jako je rodinný konflikt, rozvod nebo zneužívání mladšího sourozence. Přizpůsobení se zneužívání, krátkodobé následky a snaha se z této situace vymanit a svěřit se, to vše se odráží ve změněném chování oběti. Dítě, které nevědomky vysílá signály o pomoc svým zvláštním chováním, je často označováno za prohané a neposlušné. Když se pak takové dítě pokusí někomu svěřit, okamžitě čelí lavině otázek, které zpochybňují jeho pravdomluvnost. Setkává se s výraznou nedůvěrou, což je paradoxně reakce na jeho snahu přežít. Tím se situace obrací proti němu a dítě je emocionálně napadáno.

- 5. Odvolání výpovědi:** Výše uvedená zkušenost dítěte může způsobit, že dítě své oznámení o sexuálním zneužití stáhne zpět, často k úlevě svého okolí. Tím se uzavírá začarovaný kruh, protože dítě si uvědomí, že utajování mělo svůj smysl. Paradoxně dítě trpí za to, že se pokusilo svěřit a říct pravdu, která se obrátila proti němu. Opakovaně se tak přesvědčuje, že špatné je říkat pravdu a správné je znovu lhát v zájmu rodiny. To vede k sekundární viktimizaci dítěte, která může být škodlivější než samotný akt zneužití. Paradoxně dítě vždy končí jako oběť, zatímco sexuální zneužití zůstává problémem dospělého.

3 Metody práce se sexuálně zneužívaným dítětem

Podle zákona je každý, kdo zjistí nebo má podezření na sexuální zneužívání dítěte, povinen nahlásit tuto skutečnost příslušným orgánům péče o rodinu a děti na okresní nebo městské úrovni, případně přímo policii. Tato právní povinnost má podstatný význam pro ochranu dětí před zneužíváním a násilím. Tímto způsobem se zajišťuje, že případ bude prošetřen a dítěti bude poskytnuta potřebná ochrana a podpora. (Weiss a kolektiv, 2000)

K podrobnému sociálnímu, psychologickému a specializovanému lékařskému vyšetření, například gynekologickému, lze přistoupit až tehdy, když je dítě dostatečně orientováno a schopno samostatného vyjadřování. Pokud rodiče nepřišli s dítětem nebo pokud nejsou ti, kdo dítěti újmu způsobil, je nutné je přivolat. Při vyšetření by měl být přítomen sociální pracovník z oddělení péče o rodinu a děti nebo kriminalista. Lékař musí zaznamenat všechna svá zjištění a postupy do podrobných nálezů, které následně předá policii. (Weiss a kolektiv, 2000)

Proces zjišťování, zda bylo dítě sexuálně zneužito, je složitý úkol, který vyžaduje pečlivé hledání jakýchkoli důkazů potvrzujících toto podezření. Proto je nutné dítě ihned po přijetí do péče dětského krizového centra nebo specializovaného zařízení, které je na tuto problematiku vyškolené, důkladně vyšetřit. Rozhovor s dítětem by měl provádět odborník a měl by být nahráván, aby se nemusel opakovat. Ostatní přítomní, jako kriminalista, advokát pachatele a sociální pracovník, by měli pozorovat výslech za jednosměrným zrcadlem. (Weiss a kolektiv, 2000)

Kvalitně provedené vyšetření je rozhodující nejen pro osoby, které prošetřují trestný čin, ale hlavně pro dítě. Často je nezbytné umístit dítě do azylového domu pro děti v nouzi nebo do ozdravovny, kde bude v neutrálním prostředí. Tento pobyt umožňuje sledování dítěte a získání dalších informací potřebných pro stanovení diagnózy. (Weiss a kolektiv, 2000)

Závěrečné rozhodnutí o vznesení obvinění je v rukou policie, která se opírá o odborné nálezy a znalecké posudky. Tyto posudky poskytují nezbytné důkazy pro právní proces. Již od okamžiku povinného hlášení případu je spolupráce odborníků s policií velmi důležitá. Tato spolupráce zajišťuje, že všechny aspekty případu jsou pečlivě zváženy a že dítě dostane potřebnou podporu. Rozhodnou okolností pro prokázání sexuálního

zneužívání je důvěryhodnost výpovědi dítěte. To může být pod tlakem a jeho výpověď může být zpochybnována, zejména pokud se neshoduje s výsledky vyšetřování podezřelého. Dítě je v těchto situacích vždy ve zranitelné pozici, obzvláště pokud se vyšetřování stane konfliktem mezi dvěma protichůdnými tvrzeními. Z tohoto důvodu je potřebné pečlivé a důkladné vyšetření, aby byly získány přesné a spolehlivé informace, které mohou pomoci při rozhodování o dalším postupu. (Weiss a kolektiv, 2000)

3.1 Vyšetření sexuálně zneužitého dítěte

Úkolem odborníka, který se setká s podezřením na sexuální zneužití dítěte, je v první řadě provést šetrné a důkladné vyšetření. Toto vyšetření zahrnuje jak fyzickou, tak psychologickou stránku, spolu s podrobným shromážděním osobní a rodinné anamnézy. Následně je nezbytné vytvořit detailní popis oznámené skutečnosti, aby bylo možné poskytnout co nejpřesnější obraz situace. Ke každému případu je nutné přistupovat s maximální opatrností a citlivostí. Odborník musí dbát na to, aby dítě nebylo traumatizováno během vyšetřování. Fyzické vyšetření by mělo být prováděno jemně a s ohledem na psychický stav dítěte, zatímco psychologické hodnocení by mělo být vedeno zkušeným odborníkem, který dokáže dítěti vytvořit bezpečné a důvěryhodné prostředí. Shromáždění anamnézy zahrnuje důkladné prozkoumání rodinných vztahů a historie, což pomáhá identifikovat možné rizikové faktory a souvislosti. Detailní popis oznámené skutečnosti je klíčový pro další postup vyšetřování a případné právní kroky. Tento popis by měl zahrnovat veškeré relevantní informace, včetně toho, kdo incident oznámil, jaké konkrétní podezření bylo vzneseno a jaké byly reakce dítěte a jeho okolí. Celý proces vyžaduje od odborníka nejen profesionální znalosti a dovednosti, ale také empatii a schopnost jednat s velkou citlivostí. (Weiss a kolektiv, 2000)

Navázání kontaktu

Při vyšetřování dítěte, které bylo sexuálně zneužito, je nutné nejprve navázat kontakt a dítěti věřit. Tento krok je podstatný pro vytvoření bezpečného a důvěryhodného prostředí, ve kterém se dítě může otevřít a sdílet své zkušenosti. Bohužel se často stává, že výpovědi dětí jsou brány s nedůvěrou, což může dítěti způsobit další trauma a bránit v průběhu vyšetřování. Děti s handicapem jsou v těchto situacích zvláště zranitelné, protože jejich svědectví je ještě častěji zpochybnováno. Přitom právě děti s handicapem patří do skupiny, která je častěji vystavena riziku sexuálního zneužívání. (Weiss a kolektiv, 2000)

Při vyšetřování je nutné zohlednit psychomotorický vývoj dítěte a přizpůsobit tomu způsob dotazování a vyhodnocování odpovědí. Téma sexu nebo intrafamiliárního násilí je stále velkým tabu, a proto je třeba, aby odborník dokázal navázat s dítětem vztah a získal jeho důvěru. Během rozhovoru je nezbytné sledovat celkový stav dítěte, jeho schopnost komunikovat, včetně neverbálního projevu a způsobu, jakým vyjadřuje své emoce. Je podstatné mít na paměti, že děti z mnoha rodin nemusí mít základní znalosti o lidské sexualitě. Proto je třeba nejprve zjistit, jak dítě označuje různé části těla. (Weiss a kolektiv, 2000)

Mnohá první setkání představují krizovou intervenci nejen pro dítě, ale i pro jeho rodiče. Reakce rodičů na zjištění, že jejich dítě bylo sexuálně zneužito, se mohou velmi lišit. Po překonání prvotního šoku začnou rodiče často vyžadovat více informací, přičemž do situace se mohou zapojit i další rodinní příslušníci, což může dítěti navodit pocit viny. První rozhovor by měl být veden jako podpůrný a odborník by se měl zdržet hodnocení chování nebo komentování rodinných vztahů, aby nevznikla nedůvěra ze strany rodiny. Pochopit očekávání a rozvíjet potřebné rodičovské dovednosti může rodině pomoci terapeut, jehož podporu by měl odborník nabídnout rodině již během vyšetření. (Weiss a kolektiv, 2000)

Základní vyšetření

Úkolem pediatra je zajistit celkové vyšetření dítěte. Jeho výsledky se pak porovnávají se standardními růstovými křivkami, což umožňuje identifikovat případné nepoměry nebo zpoždění ve vývoji dítěte. Jedná se o informace potřebné pro správnou diagnostiku. (Weiss a kolektiv, 2000)

Lékař věnuje pozornost také oblečení dítěte, jeho hygieně a sociálním dovednostem. Celkové vyšetření umožňuje zpozorovat případná vnější zranění, která mohou být indikátory sexuálního zneužívání, jako jsou kousnutí, strangulační stopy na krku nebo hematomy na krku a prsou u dívek. Důkladné vyšetření zevního genitálu a okolí konečníku dítěte je taktéž nezbytné. V případě napadení je žádoucí kromě krve a spermatu odebrat i vzorky slin. Tělesné příznaky však nemusí být vždy přítomny, častější jsou psychosomatické obtíže, které mohou být jediným projevem problému dítěte. (Weiss a kolektiv, 2000)

Vedení vyšetření

Pro efektivní pokračování vyšetřování je dobré pečlivě zaznamenávat spontánní poznámky dítěte během vyšetřovacího procesu. Každý rozhovor s dítětem je nutné nahrávat na video, aby se předešlo sekundární viktimizaci, která by mohla vzniknout z opakovaných výslechů. Pokud si všimneme, že je dítě velmi uzavřené a nepřístupné, je vhodné při prvním setkání navázat pouze základní kontakt a samotné vyšetřování případného zneužití přesunout na další schůzku. Rozhovory by se měly konat vždy v příjemném a bezpečném prostředí, přičemž by se jich měl účastnit pouze jeden vyšetřovatel. K dosažení tohoto cíle může být užitečné jednosměrné zrcadlo, které umožňuje nerušené pozorování situace. Dále je třeba vzít v úvahu, že většina zneužitých dívek preferuje rozhovor s ženskou vyšetřovatelkou, což by mělo být při plánování vyšetřovacích postupů respektováno. (Weiss a kolektiv, 2000)

Anamnestické vyšetření

Stěžejní součástí vyšetření, ať už interního nebo sexuologického, je podrobná anamnéza, která zahrnuje jak osobní, tak rodinné informace, a to z hlediska zdravotního i sociálního. Odborník se zajímá o to, zda má někdo v rodině psychické onemocnění, navštěvuje sexuologii, nebo zda se v rodině vyskytuje závislost na alkoholu či drogách. U dívek se ptá na začátek menstruace a případné užívání antikoncepce. U chlapců se zaměřuje na informace týkající se polucí, masturbace a obsahu jejich erotických snů a představ. Tímto způsobem získává obraz o zdravotním a psychickém stavu pacienta, což umožňuje lépe pochopit jeho situaci a poskytnout mu adekvátní péči. (Weiss a kolektiv, 2000)

Pro správné stanovení diagnózy je podstatné získat informace o psychomotorickém vývoji dítěte, jeho nemocnosti a záznamech o úrazech. Pokud se jedná o dysfunkční rodinu, je na místě zjistit počet partnerů matky, počet vlastních i nevlastních sourozenců a informace o tom, jak často se dítě stýká s biologickým rodičem. Rovněž je potřebné se zajímat o chování dítěte ve skupině, jeho fungování ve škole či školce a o jeho mimoškolní aktivity. Důležitým aspektem je také pochopení socioekonomické situace rodiny, která může poskytnout další pohled na problémy, se kterými se dítě potýká. Tímto způsobem lze získat přehled o prostředí a podmínkách, ve kterých dítě vyrůstá, což umožní lépe pochopit jeho potřeby a problémy. (Weiss a kolektiv, 2000)

3.2 Výslech sexuálně zneužitého dítěte a jeho specifika

Výslech dětí, které se staly oběťmi sexuálního zneužívání, je velmi náročný a vyžaduje mimořádně citlivý přístup. Navázání komunikace s dítětem je potřeba věnovat více času a projevit větší míru tolerance. Je vhodné porozumět prostředí, ve kterém dítě žije, a mít povědomí o hodnotách, které uznává. (Boukalová & Gillernová, 2020)

Při výslechu dítěte je žádoucí zajistit vhodnou atmosféru a prostředí. Toto prostředí by mělo být emocionálně příznivé a laskavé. Vyslýchající by se měl vyhnout jakýmkoli úsudkům o chování dítěte a předčasnému hodnocení situace, protože děti jsou schopné vycítit názor dospělého a mohly by svou výpověď zkreslit, aby se zalíbily. Osoba vedoucí výslech by měla být obeznámena s kognitivní a emocionální úrovní dítěte a přizpůsobit tomu svou komunikaci. (Boukalová & Gillernová, 2020)

Pro navázání kontaktu s dítětem je třeba začít kladením jednoduchých otázek, na které může snadno odpovědět. Tyto snadné otázky pomohou dítěti získat sebedůvěru a ujistit se, že situaci zvládne. Postupné budování jeho jistoty je dalším krokem k tomu, aby se dítě cítilo bezpečně a bylo ochotné otevřeně sdílet informace. Začít lze například otázkami o jeho zálibách, hrách nebo školních předmětech. Takový přístup pomáhá dítěti uvolnit se a připravuje ho na případné složitější otázky, které mohou následovat. (Čírtková, 2004)

U dětí, které jsou uzavřenější a odmítají vypovídat, lze zahájit výslech formou hry nebo kreslením obrázků. Hra či kreslení mohou dítěti pomoci uvolnit se a začít komunikovat nepřímo. Jednou z účinných pomůcek při výslechu sexuálně zneužívaných dětí jsou speciální panenky. Tyto panenky, nazývané Jája a Pája, představují muže a ženu. Jsou oblečeny do jednoduchých šatů, které lze snadno sundat, kdy pod nimi jsou panenky anatomicky správně rozlišeny na chlapce a dívky. Dítě tak může pomocí těchto panenek přehrát situace, které zažilo s pachatelem, což mu umožňuje snáze popsat, co se stalo. Tyto panenky jsou českým vynálezem a staly se důležitým nástrojem při výslechu zneužívaných dětí, protože dětem poskytují způsob, jak vyjádřit své zkušenosti, aniž by musely přímo mluvit o traumatických událostech. (Boukalová & Gillernová, 2020)

Obecně platí, že sexuálně zneužitá dítě se více bojí osoby stejného pohlaví, jakým byl pachatel zneužití. Výslech dítěte by měl proběhnout pouze jednou. Pokud je pachatel neznámý, je výslech veden jako neodkladný a neopakovatelný úkon za přítomnosti

soudce. V případě, že je pachatel již znám, má obviněný právo mít u výslechu svého obhájce. Každý výslech dítěte musí být veden za přítomnosti dětského psychologa, často toho, který na dítě zpracovává znalecký posudek. Psycholog má právo zasáhnout do výslechu, pokud to považuje za nutné. (Boukalová & Gillernová, 2020)

Výslech dětí by měl být časově omezený, ideálně trvající mezi 30 až 60 minutami. Během této doby by měly být minimalizovány jakékoli rušivé vlivy, aby se dítě mohlo plně soustředit. Mladší děti jsou obzvláště náchylné k rozptýlení, takže je třeba věnovat zvláštní pozornost vytvoření klidného a nerušeného prostředí. Kromě toho by délka výslechu měla být přizpůsobena věku a schopnosti dítěte udržet pozornost, aby se předešlo vyčerpání a stresu. (Čírtková, 2004)

Před zahájením výslechu musí být dítě pečlivě poučeno. Je nutné mu vysvětlit celou situaci a sdělit mu jeho práva a povinnosti takovým způsobem, aby tomu mohlo porozumět. Dítě by mělo vědět, proč je výslech prováděn, co může očekávat a jakým způsobem může vyjádřit své pocity a obavy. Vysvětlení práv a povinností dítěti může být složité, protože je třeba zohlednit jeho věk a úroveň porozumění. Zde výrazně pomáhá přítomnost dětského psychologa, který může použít vhodné metody a jazyk, aby zajistil, že dítě skutečně pochopí, co se od něj očekává. Psycholog může také poskytovat podporu a zmírňovat jakýkoli strach nebo úzkost, které může dítě pociťovat během tohoto procesu. (Boukalová & Gillernová, 2020)

Výslech dítěte je mimořádně náročný proces, který vyžaduje maximální nasazení, soustředění a trpělivost. Tento úkon také vyžaduje vynikající sociální dovednosti vyslychajících, protože je nutné vytvořit prostředí, ve kterém se dítě bude cítit bezpečně a důvěřovat dospělým okolo sebe. Přítomnost psychologů při tomto procesu je velmi cenná a může významně přispět jak ve prospěch dítěte, tak k samotnému vyšetřování trestného činu. Mohou pomoci při přípravě dítěte na výslech, vysvětlit mu, co může očekávat, a poskytnout emocionální podporu během celého procesu. Psychologové mohou také intervenovat během výslechu, pokud zaznamenají, že je dítě příliš stresované nebo zmatené. Mohou navrhnout přestávky, změnu přístupu nebo jiné techniky, které pomohou dítěti se lépe vyjádřit. Díky nim je možné zajistit, aby výslech probíhal co nejšeterněji a nejefektivněji, s ohledem na psychické a emoční potřeby dítěte. (Boukalová & Gillernová, 2020)

4 Následky sexuálního zneužívání

Sexuální zneužívání dětí je krutý a destruktivní akt, který zanechává dlouhodobé a někdy i celoživotní následky převážně na psychickém zdraví obětí. Tyto následky jsou komplexní a hluboké, a proto je nezbytné věnovat jim pozornost z různých úhlů pohledu.

Dle Bentovima (1998) může mít sexuální zneužívání rozdílné dopady na chlapce a dívky, kdy popisuje, že „vzpomínky a okolnosti připomínající násilí a zneužívání se na chlapcích většinou odrazí tak, že se identifikují s trýznitelem a sami týrají či zneužívají jiné. Naopak dívky obvykle reagují způsobem typickým pro oběti.“ (s. 51) Pokud je tedy takovému traumatu vystaven chlapec, pocit bezmoci ho může vést k agresivnímu a dominantnímu chování vůči ostatním. Toto chování často zahrnuje sexualizaci, skrze kterou se snaží přenést své trauma na jinou osobu, kterou vnímá jako bezmocnou. Tímto způsobem krátkodobě překoná pocit vlastní bezmoci a získá pocit moci, blízkosti a sexuálního uspokojení. Tento cyklus se však může stát návykovým. Dívky naopak často obrazejí vinu za traumatické události proti sobě. Tento hněv může mít například formu sebepoškozování. Mohou také vykazovat známky promiskuitního chování, čímž nevědomky ospravedlňují chování pachatele.

Elliot (1998, s. 96) popisuje, že obtíže, které může sexuálně zneužitě dítě prožívat závisí na těchto faktorech:

- „věk a fáze vývoje, ve které ke zneužití dochází;
- druh zneužívání, ke kterému došlo;
- kvalita adaptačních mechanismů dítěte, které mu pomáhají zvládat emoce spojené s takovou zkušeností;
- chování a vrozený mechanismus pro zvládání emocí, které zneužívání vyvolá, na straně pečující osoby;
- faktory životního prostředí, např.: Je dítě stále v kontaktu s tím, kdo jej zneužíval?“

Psychické následky sexuálního zneužívání dětí lze dle Čírtkové (2004) shrnout do čtyř dimenzí:

První dimenzí je samotné trauma, které dítě utrpí v důsledku zraňující sexualizace. Toto trauma může bránit dítěti v normálním osvojení si sexuálních hodnot a norem, což

může vést k různým odchylkám ve vyjádření sexuality, ať už ve formě přehnané sexuality, jejího potlačení nebo kvalitativních posunů. Důsledkem sexuálního zneužívání v dětství může být i vyhýbání se sexuálním kontaktům v dospělosti, někdy až k fobickým reakcím, nebo naopak předčasná sexuální vyzrállost, promiskuita nebo dokonce prostituce. Tyto následky mohou souviset i s různými sexuálními dysfunkcemi nebo agresivními projevy sexuality.

Druhou dimenzí jsou emocionální důsledky sexuálního zneužívání. Dítě vnitřně prožívá pocit zrady, který je obzvláště intenzivní, pokud došlo ke zneužití ze strany blízkého člověka, který jej namísto ochraňování využil ke svému uspokojení. Často dochází ke ztrátě schopnosti důvěřovat ostatním. Dítě má často tendenci chovat se podřízeně, odevzdaně a může být na druhém člověku nezdravě závislé. V dospělosti se pak u dítěte můžeme setkat s tím, že se projevuje lhostejně ke svým blízkým, či je dokonce využívá a manipuluje jimi. Vyústěním tohoto pocitu zrady pak může být jak agresivní chování vůči okolí, tak i naopak přijetí role oběti v běžném životě.

Třetí dimenze je bezmocnost, kterou dítě zažívá v důsledku nemožnosti postavit se na odpor dospělému, který jej sexuálně zneužívá. Vlivem tohoto pocitu může dítě často utíkat z domova, trpět psychosomatickými obtížemi, jakými jsou poruchy spánku či například poruchy příjmu potravy. Dále může trpět depresemi či dissociativními poruchami. V dospělosti pak takové dítě může být tím, kdo porušuje a nerespektuje normy či převezme roli zneuživatele.

Čtvrtá dimenze obsahuje problém stigmatizace. Dítě má vlivem sexuálního zneužití snížené sebevědomí a sebehodnocení, klade si za vinu, že strpělo jednání, kterého se vůči němu dospělý dopustil, považuje se za nehodnotné a vnímá se jako odlišné od ostatních. Tyto pocity vedou často k sebepoškozování a autodestruktivnímu jednání.

Důsledky sexuálního zneužívání se však nemusejí nutně na dítěti projevovat či být pozorovatelné. Až 40% dětí v době, kdy je jednání pachatele odhaleno, nejeví známky toho, že byly sexuálně zneužity. Může u nich však docházet k tzv. efektu spáče (Sleeper-Effects), kdy se u nich trauma objeví až s odstupem času v náročné životní situaci a ochromí je v běžném způsobu života. Avšak i přes následky sexuálního zneužívání se dítě může navrátit do normálního života, když je mu poskytnuta odpovídající pomoc, ať už ze strany svých blízkých či v podobě odborné terapeutické pomoci. (Čírtková, 2004, s. 192)

Výše uvedené následky sexuálního zneužití dítěte, rozčleněné do čtyř dimenzí, jsou označovány jako syndrom sexuálně zneužitého dítěte neboli CSA (Child Sexual Abuse) syndrom, který se na konci 20. století vydělil jako samostatná jednotka z užívanějšího termínu, jímž je syndrom týraného a zneužívaného dítěte definovaný pod zkratkou CAN (Child Abuse and Neglect). (Pavlovský a kolektiv, 2001)

Vzhledem k tomu, že však neexistuje pro CSA soubor specifických příznaků, nemůžeme o něm hovořit jako o termínu diagnostickém. Znalci využívají tedy obecnější diagnostický termín posttraumatická stresová porucha. (Čírtková, 2004, s. 192)

Posttraumatická stresová porucha v těchto případech může u dítěte vzniknout, ale také nemusí. Dle Hanušové (2006) se posttraumatická stresová porucha na rozdíl od akutní reakce na stres projevuje s odstupem. Objevuje se obvykle několik týdnů nebo měsíců po zažitém traumatu, ale ne více než po půl roce. Čírtková (2004, s. 130) ji charakterizuje jako „soubor různých poruch chování a prožívání, včetně fyziologických reakcí, které vznikají jako důsledek extrémního stresového prožitku, přesahujícího běžnou lidskou zkušenost“. Podle mezinárodní klasifikace nemocí nese posttraumatická stresová porucha kódové označení F43.1. Prožitá traumatická událost může zborstit potřebu seberealizace, oběť získá pocit, že nemůže svým přičiněním události jakkoli ovlivnit, cítí se slabě a bezmocně. Narušena je i potřeba bezpečí a důvěra v druhé, kvůli čemuž se oběti traumatické události jeví svět jako nebezpečné a nepředvídatelné místo, ve kterém ostatním nemůže důvěřovat.

Mezi diagnostická kritéria posttraumatické stresové poruchy patří v první řadě existence silně traumatické události. V souvislosti se zažitým traumatem pak v tomto případě oběť znovuprožívá traumatickou událost, zažívá tzv. flashbacky, a to v podobě nutkavých vzpomínek na prožitou událost, poruch spánku, náhlých pocitů jako při zažitém traumatu a psychické bolesti v situacích připomínajících prožité trauma. Oběť má tendence vyhýbat se podnětům, které by mohly prožité trauma připomínat, tudíž může mít potíže rozpomenout se na určité momenty prožité události, může se izolovat od ostatních, získává nechuť k činnostem, které ji dříve bavily, není schopna se radovat a naplno prožívat city. Oběť, u které je diagnostikována posttraumatická stresová porucha, velmi často reaguje podrážděně, trpí výbuchy hněvu, velmi špatně se soustředí na zadaný úkol, není schopna se plně koncentrovat a při setkání s okolnostmi připomínajícími prožité trauma u ní dochází k silným fyziologickým reakcím. Pokud

jsou uvedené příznaky silné a přetrvávají delší dobu, více než jeden měsíc, klesá možnost spontánního uzdravení a jejich vymizení. V tomto případě již můžeme hovořit o rozvinuté posttraumatické stresové poruše. Bez odpovídající psychologické pomoci mohou potíže přetrvávat řadu let a omezovat tak jedince v běžném fungování. (Čírtková, 2004)

Sexuální zneužití v dětství s sebou může přinést dlouhodobé následky, které si děti nesou až do dospělosti. Často se lze setkat s tím, že sexuálně zneužití děti mají v dospělosti problémy s důvěrou, což se projevuje ve schopnosti navazovat a udržovat přátelské či partnerské vztahy. Také se setkávají s problémy se sebehodnocením, které je vedou k tomu, že k ostatním přistupují s pocitem méněcennosti, považují se automaticky za špatné a zaujímají takový životní postoj a chování. V opačném případě se pak mohou k ostatním naopak chovat agresivně či se od okolního světa distancovat. Obtíže u nich mohou nastat i v otázce životního uplatnění či ve snaze zažít úspěch. K dosažení pocitu úspěchu jim brání představa, že když byli špatní v dětství, musí být špatní i teď v dospělosti, tudíž se mnohdy o úspěch ani raději nepokouší. Tento životní postoj však není podmínkou, naopak mohou v důsledku takovéto traumatické události z dětství nabýt pocitu, že musí všechny překonat a být o to lepší. Problematické pro ně mohou být i společenské vztahy, kdy v důsledku zrady v dětství se buď vztáhnou do sebe a sociálně se izolují nebo naopak extrémně připoutají k někomu dalšímu a stanou se na něm nezdravě závislými, kdy odmítnutí pro ně může být pak o to bolestivější. Dalším problematickým bodem se pro ně velmi často stává intimní oblast, vzhledem k tomu, že v důsledku sexuálního zneužívání se naučili oddělovat tělesnou stránku od té citové a nenaučili se tak vnímat dotyky, které nejsou nějakým způsobem ubližující, nedokážou se naplno uvolnit a prožívat sexuální aktivity. (Vaníčková, Provazník & Moussová, 1999)

Lze shrnout, že dlouhodobé následky sexuálního zneužití v dětství se projevují jak v oblasti psychické, tak i v oblasti tělesné. Tito jedinci často inklinují k užívání drog a alkoholu, mohou se uchýlit k sebepoškozování, promiskuitě, prostituci či dokonce sebevražednému chování, často trpí depresemi. Tyto následky mohou být velmi závažné, záleží na osobnosti oběti, na jejím vztahu k pachateli, kdy horší následky nastávají většinou tehdy, pokud je pachatelem vlastní otec, pokud bylo dítě mladší devíti let a bylo vůči němu užito agrese. (Vaníčková, Provazník & Moussová, 1999)

5 Pomoc sexuálně zneužívaným dětem

Při poskytování komplexní pomoci dětem, které byly sexuálně zneužity, hraje zásadní roli sociální pracovník. Tento proces zahrnuje několik klíčových fází: anamnézu, diagnostiku, terapii a prevenci. Koordinace těchto činností je nezbytná, protože umožňuje efektivní a systematickou spolupráci všech zapojených odborníků, jako jsou lékaři, psychologové, právníci a další sociální pracovníci. Každý z těchto specialistů přispívá svými odbornými znalostmi a zkušenostmi k vytvoření obrazu o dítěti a jeho léčbě. Pro práci se sexuálně zneužívanými dětmi je podstatné, aby sociální pracovníci měli potřebnou kvalifikaci a aby jejich počet odpovídal aktuálním potřebám. Vysoká kvalita a dostupnost sociálních pracovníků jsou klíčové faktory, které ovlivňují úspěšnost intervence a podporu, kterou dítě a jeho rodina obdrží. Plánování pomoci vychází z pečlivé analýzy dostupných sociálních služeb. Tento proces zahrnuje spolupráci s organizacemi, které se specializují na tuto problematiku a které mohou poskytnout odbornou podporu a zdroje.

Pro poskytnutí vhodné pomoci dítěti je nutné odborně posoudit případ špatného zacházení, přičemž je třeba zohlednit závažnost zneužívání, frekvenci těchto činů od pečujících dospělých, věk dítěte a jeho vyspělost. Tento proces by měl být prováděn týmem specializovaných odborníků s jasně vymezenými rolami. Soudní rozhodování v případech sexuálního zneužívání je často komplikované nedostatkem přímých důkazů, obtížemi při získávání přesného a spolehlivého svědectví od dítěte a rizikem emočního traumatu, které může dítě utrpět, pokud je nuceno svědčit proti svému rodiči nebo jiné blízké osobě. (Matoušek, Kodymová & Koláčková, 2010)

5.1 *Systém poskytnutí pomoci zneužívanému dítěti*

Při práci s dětmi, které prošly sexuálním zneužitím, je dobré nejprve získat podrobnější pohled na jejich životní situaci. To znamená podrobně mapovat jejich sociální **anamnézu**, což zahrnuje nejen informace o samotném dítěti, ale také o jeho rodinném a sociálním zázemí. Je vhodné zjistit vše podstatné o osobách, které jsou s dítětem v pravidelném kontaktu a které mohou mít vliv na jeho život. Důkladné vyšetření rodiny dítěte, se zaměřením na rodiče, je dalším krokem. Toto vyšetření by mělo zahrnovat jak sociální, tak psychologickou analýzu, aby bylo možné plně pochopit dynamiku a možné rizikové faktory v rodinném prostředí. Jak již bylo zmíněno ve třetí kapitole, nezbytná je přítomnost psychologa, který poskytuje dítěti podporu a asistenci

během šetření a vyšetřování. Transparentnost a komunikace jsou klíčové – dítě by mělo vědět, co se děje a proč, aby se mohlo lépe orientovat v situaci a cítit se méně ohrožené. Nakonec je důležité naslouchat názoru dítěte na jeho vlastní budoucnost. Pokud je dítě dostatečně staré a schopné si vytvořit vlastní názor, mělo by mít možnost vyjádřit své přání a obavy ohledně případných změn, jako je například umístění mimo rodinu. Tento přístup zajišťuje, že rozhodnutí o dítěti jsou činěna s ohledem na jeho nejlepší zájem a přání. (Weiss a kolektiv, 2000)

Stanovení **diagnózy** zahrnuje pečlivé vyšetření a analýzu všech dostupných informací o zdravotním stavu pacienta. Jedním z hlavních kroků v tomto procesu je diferenciální diagnóza, která zahrnuje systematické vyšetření všech možných příčin a symptomů, které pacient vykazuje. To znamená, že lékaři musí vzít v úvahu široké spektrum možností a pečlivě porovnat všechny nalezené důkazy, aby vyloučili nebo potvrdili různé diagnózy. Pro dosažení přesného výsledku je nezbytný multidisciplinární přístup. Při posuzování možných diagnóz je nutno také zvážit různé patologické stavy, které mohou napodobovat symptomy spojené s násilím na dítěti nebo zanedbáním péče. Některé zdravotní problémy mohou vykazovat podobné příznaky, ale nemusí být způsobeny násilím nebo zanedbáním. Proto je potřebné rozlišit mezi těmito stavy a skutečnými důsledky násilí nebo zanedbání péče, aby byla zajištěna správná diagnóza a následná péče. Tento pečlivý a mnohostranný přístup napomáhá tomu, že žádná možnost není opomenuta a že diagnóza je co nejpřesnější. Díky tomu je možné poskytnout pacientovi tu nejlepší možnou péči a předejít chybám, které by mohly vést k nesprávnému léčení nebo přehlédnutí závažných zdravotních problémů. (Weiss a kolektiv, 2000)

Terapie a rehabilitace sexuálně zneužitého dítěte musí vycházet z diagnózy zahrnující všechny aspekty. Tento proces začíná důkladným hodnocením fyzických i psychických následků zneužití a analýzou prostředí, kde se zneužití odehrálo. Je nutné vytvořit podrobný léčebný plán, který bude respektovat individuální potřeby dítěte. Důležitou roli v tomto procesu hraje orgán péče o rodinu a děti, který pracuje ve spolupráci s různými odborníky. Terapii sexuálně zneužitých dětí můžeme rozdělit do tří rovin, a to:

Okamžitá pomoc a podpora dítěti, které bylo sexuálně zneužito. Tento krok umožňuje zmírnění akutních následků zneužití a zahrnuje tyto aspekty:

- **Poskytnutí první pomoci:** zajištění základní lékařské péče pro zvládnutí fyzických zranění, pokud jsou přítomna.
- **Odvrácení nepříznivých důsledků:** zabezpečení dítěte před dalšími možnými hrozbami a vytvoření bezpečného prostředí.
- **Zvládnutí posttraumatického šoku:** poskytnutí emocionální a psychologické podpory k překonání akutního posttraumatického šoku. V závažnějších případech, kdy dojde k vážným poraněním nebo významnému psychickému traumatu, je dítě převezeno na pediatrické oddělení, kde mu je poskytnuta odborná péče. Pokud je podezření, že zneužití způsobili rodiče, soud jmenuje opatrovníka, který zajistí ochranu a péči o dítě během vyšetřování.

Střednědobá terapie se zaměřuje na potvrzení diagnózy, stanovení léčebného plánu a jeho realizaci ve spolupráci s rodiči nebo opatrovníkem. Tento krok zahrnuje:

- **Potvrzení diagnózy:** provedení dalších diagnostických testů a vyšetření za účelem potvrzení diagnózy. Pro tento proces je důležitá spolupráce různých odborníků, jako jsou lékaři, psychologové a sociální pracovníci.
- **Stanovení léčebného plánu:** vypracování detailního léčebného plánu, který zahrnuje léčbu zranění, psychologickou podporu a případnou psychoterapii. Tento plán by měl být vytvořen s ohledem na individuální potřeby dítěte.
- **Dohoda s rodiči nebo opatrovníkem:** ujistit se, že rodiče nebo opatrovník rozumí léčebnému plánu a jsou schopni jej dodržovat. Pokud nejsou rodiče schopni nebo ochotni poskytovat adekvátní péči, je třeba zvážit alternativní možnosti, jako je umístění dítěte do péče širší rodiny nebo dočasná pěstounská péče.
- **Podpora psychologická:** poskytnutí dlouhodobé psychologické podpory pro zvládnutí psychických následků zneužití.
- **Posouzení dalšího umístění dítěte:** pokud není možné, aby dítě zůstalo ve své nejbližší rodině, hledá se vhodná osoba v širší rodině, která může dítěti poskytnout stabilní a bezpečné prostředí. V závažných případech je možné zvážit krátkodobou pěstounskou péči.
- **Školní podpora:** pokud dítě stále chodí do školy, je třeba zajistit, aby mělo podporu od učitele, který rozumí jeho situaci a může mu pomoci integrovat se zpět do školního kolektivu. Zabránění ostrakizaci dítěte spolužáky je klíčové pro jeho psychickou pohodu a úspěšnou rehabilitaci.

Dlouhodobá terapie a rehabilitace je aplikována především v případech, kdy předchozí terapeutické snahy nebyly příliš úspěšné. Tato fáze zahrnuje:

- **Pokračování psychoterapie:** psycholog nebo psychiatr určí typ, délku a intenzitu psychoterapie na základě aktuálního stavu dítěte. Tato terapie je zaměřena na trvalé následky zneužití a jejich dlouhodobé zvládnání.
- **Rehabilitační programy:** zapojení dítěte do různých rehabilitačních programů, které mohou zahrnovat terapeutické aktivity, sociální intervence a podporu při návratu do běžného života. (Weiss a kolektiv, 2000)

Dalším důležitým aspektem problematiky sexuálního zneužívání dětí je účinná **prevence**, která může být rozdělena do několika základních kategorií:

- **Primární prevence** je zaměřena na výchovu a vzdělávání dětí o jejich právech a sexualitě. Děti by měly být seznamovány se svými právy a měly by rozumět tomu, jak se mohou ochránit proti zneužívání. Měly by jim být poskytnuty adekvátní informace o lidské sexualitě a jejím vývoji, aby rozuměly možným rizikům a věděly, jak se chránit. V této oblasti hraje zásadní roli rodina. Rodiče by měli vytvářet pozitivní postoje a zdravé vztahy mezi lidmi, včetně otevřené komunikace o sexualitě. Školy by zase měly v této oblasti poskytovat seriózní a přesné informace.
- **Sekundární prevence** se zaměřuje na identifikaci a podporu dětí a rodin, které jsou vystaveny zvýšenému riziku sexuálního zneužívání. Tato prevence se soustředí na děti z problémových nebo dysfunkčních rodin. Rodiče by měli být informováni o rizicích a měli by s dětmi o sexualitě otevřeně diskutovat. Otevřená a upřímná komunikace mezi rodiči a dětmi může mít větší přínos než formální přednášky.
- **Terciární prevence** zahrnuje opatření zaměřená na zastavení nebo zmírnění probíhajícího sexuálního zneužívání. Zaměřuje se na okamžitou intervenci k zastavení aktuálního zneužívání a minimalizaci dalších škod. Navazuje na terapeutické a rehabilitační aktivity.
- **Kvartární prevence** se soustředí na proces návratu dítěte zpět do domovského prostředí po ukončení léčby a ochranných opatření. Je zajišťován bezpečný a podporující návrat dítěte do jeho domova. Též je poskytována dlouhodobá

podpora a sledování, aby se předešlo opakování zneužívání a aby se dítě mohlo bezpečně začlenit zpět do rodinného života. (Weiss a kolektiv, 2000)

Celý proces odborné pomoci sexuálně zneužitému dítěti vyžaduje koordinovanou snahu různých odborníků a institucí. Cílem je nejen zvládnutí okamžitých následků zneužití, ale také zajištění dlouhodobé podpory a stability, aby se dítě mohlo plně zotavit a začlenit zpět do běžného života. V České republice poskytují pomoc a podporu dětem, které byly sexuálně zneužity, zejména dětská krizová centra.

5.2 Dětské krizové centrum

První dětské krizové centrum v Praze-Michli bylo založeno v roce 1991. Postupem času začala vznikat další podobná centra v různých lokalitách. Tato zařízení se obvykle zakládají spontánně, přičemž jejich zřizovateli jsou většinou nevládní organizace, které mohou být komunální nebo dobrovolné. Ve výjimečných případech může být zřizovatelem také vládní instituce. (Weiss a kolektiv, 2000)

Zřízení dětského krizového centra je často iniciováno na základě potřeby reagovat na konkrétní problémy v dané komunitě. Nevládní organizace, které tato centra zřizují, jsou často tvořeny skupinami dobrovolníků, odborníků na sociální práci, psychology, pedagogy a dalšími profesionály, kteří se rozhodli aktivně pomáhat dětem v krizových situacích. Vzhledem k tomu, že nevládní organizace často čelí finančním a organizačním výzvám, je podpora ze strany komunity a spolupráce s vládními institucemi klíčová pro jejich udržitelnost a efektivitu. Výjimečné případy, kdy je centrum zřízeno vládní institucí, obvykle přinášejí stabilnější financování a formální strukturu, což může přispět k dlouhodobé stabilitě a kvalitě poskytovaných služeb. (Weiss a kolektiv, 2000)

Celkově je vznik a rozvoj dětských krizových center významný pro zajištění ochrany a podpory dětí, které se nacházejí v ohrožení, a pro zajištění toho, že každé dítě má přístup k potřebné péči a pomoci. Péče o zneužívané děti vyžaduje interdisciplinární přístup, který zahrnuje spolupráci odborníků z různých oblastí. Tým tvoří sociální pracovníci, pediatři, psychologové, sociologové, speciální pedagogové, právníci a dětský psychiatři. (Weiss a kolektiv, 2000)

Hlavní částí Dětského krizového centra je **ambulantní sekce**, kde pracují lékař, sociální pracovník a psycholog. Tito profesionálové přijímají, vyšetřují a pečují o děti, které přicházejí do centra nebo tam jsou pozvány. Urgentní péče o sexuálně zneužívané děti začíná vyšetřením a pořízením záznamu, což je dokument, který slouží pro další kroky v řešení případu, stanovení diagnózy a následné péči. (Weiss a kolektiv, 2000)

Dětské krizové centrum také provozuje nepřetržitou **linku důvěry**, která je určena k poskytování pomoci a rad dětem v nouzi. Tato služba je zaměřena na poskytování cílené podpory v krizových situacích. (Weiss a kolektiv, 2000)

Další důležitou součástí Dětského krizového centra je **ústavní péče a azylový dětský domov** pro děti v nouzi, který slouží k zajištění ochrany a péče o děti, které nemohou zůstat ve svých domovech kvůli akutnímu nebezpečí nebo jiným naléhavým důvodům. Ústavní péče může zahrnovat například domovy pro matky s dětmi, azylové domy pro děti v nouzi a lůžkovou péči pro děti v kritických situacích. (Weiss a kolektiv, 2000)

Sociální pracovníci z Dětského krizového centra také vykonávají **terénní práci**, která zahrnuje návštěvy rodin a spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dětí, Policií ČR a dalšími odborníky a institucemi. Tato spolupráce je důležitá pro poskytování kompletní podpory a ochrany dětí v krizových situacích. (Weiss a kolektiv, 2000)

6 Metodologie výzkumu

Pro praktickou část této práce, na téma sexuálně zneužívané děti, jsem zvolila kvalitativní výzkum, ve kterém budu analyzovat data ze čtyř strukturovaných případových studií. Tyto případové studie jsou sondou do problematiky sexuálně zneužívaných dětí, jejichž úkolem je podrobněji přiblížit okolnosti a dopady sexuálního zneužívání. Při vyhodnocení dat z těchto případových studií se budu zaměřovat převážně na to, jaké jsou významné faktory ovlivňující sexuální zneužívání dětí.

6.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem tohoto výzkumu je zmapovat významné faktory ovlivňující sexuální zneužívání dětí. Výsledkem analýzy dat z případových studií bude tedy zjištění, jaké významné faktory ovlivnily sexuální zneužívání u vybraných respondentů. Tyto poznatky pak mohou přispět k tomu, aby sociální pracovníci zvládli lépe identifikovat a vyhodnotit jednotlivé případy sexuálního zneužívání dětí ve své praxi.

Pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky se budu zabývat otázkami:

- V jakém rodinném prostředí se pohybuje sexuálně zneužívané dítě?
- Za jakých okolností došlo k sexuálnímu zneužití?
- Kdo je pachatelem sexuálního zneužití?
- Jak dítě vnímá sexuální zneužívání?

6.2 Popis výzkumu a sběr dat

Vzhledem ke specifickým a citlivostem problematiky sexuálně zneužívaných dětí jsem zvolila jako strategii kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum umožní hlubší vhled do daného tématu, což je cílem této práce. Hendl (2023, s. 48) ve své knize popisuje, že metodolog Creswell tento pojem specifikuje tak, že „kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozeném prostředí.“ Kvalitativní přístup se zaměřuje na to, jak samotní aktéři sociální reality chápou různé pojmy a vztahy. Největšími odborníky na prožívané sociální situace jsou tak samotní aktéři, stávají se tzv. naivními vědci. Výzkumník má

pak za cíl porozumět sociální situaci tak, jak ji vnímá samotný aktér. (Švaříček & Šedřová, 2007)

Tento výzkum budu provádět pomocí případových studií, které se budou zaměřovat na popis a rozbor čtyř konkrétních případů sexuálně zneužívaných dětí. Případová studie slouží k detailnímu strukturovanému popisu několika vybraných případů, u nichž vycházím z většího množství dat k nim nashromážděných. Případová studie umožňuje dobře zachytit složitosti případů a pochopit je v hlubších souvislostech. Vycházím zde z toho, že zkoumání těchto případů sexuálního zneužívání dítěte napomůže k lepšímu porozumění obdobným případům. Pro splnění účelu tohoto výzkumu jsem zvolila konkrétně osobní případové studie, ve kterých „jde o podrobný výzkum určitého aspektu u jedné osoby. Pozornost se věnuje např. minulosti, kontextovým faktorům a postojům, které předcházely určité události. Zkoumají se možné příčiny, determinanty, faktory, procesy a zkušenosti, jež k ní měly vztah.“ (Hendl, 2005, s. 104-105).

6.3 Etické aspekty výzkumu

„Etické otázky hrají ve společenskovedním výzkumu důležitou roli. Existují různé standardy a doporučení, které vymezují etická pravidla aplikovatelná ve výzkumu.“ Mezi tato pravidla patří například anonymita, soukromí nebo emoční bezpečí. (Hendl, 2005, s. 155)

Z důvodu etiky výzkumu jsem při zpracování jednotlivých případových studií respektovala pravidla anonymizace a povinnost mlčenlivosti vyplývající mimo jiné i z mé pracovní smlouvy. Případové studie byly zpracovávány tak, aby nebyla porušena jakákoli práva osob do případů zapojených. Veškerá jména osob uvedených v jednotlivých případových studiích jsou smyšlená, stejně tak nejsou uváděny žádné podrobnosti, které by umožnily identifikovat zainteresované osoby. Nebudou zveřejňovány ani žádné dokumenty, které jsou součástí trestních spisů. Ze spisových materiálů bylo čerpáno s písemným souhlasem místopředsedy Vrchního soudu v Praze JUDr. Jana Sváčka. Zmíněný písemný souhlas, včetně žádosti je přílohou této práce.

6.4 Výzkumný vzorek

Pro účel tohoto výzkumu jsem volila respondenty náhodně, ale tak, aby splňovali předem stanovená kritéria. Ve všech případech se jedná o sexuálně zneužívané dítě, u kterého zneužívání započalo ve věku od 5 do 15 let, které řešil Vrchní soud v Praze

v posledních třech letech. Ve všech případech byla vina pachatele nade vší pochybnost prokázána, což podporuje validitu výzkumného vzorku. Popisují zde případy sexuálního zneužívání dvou chlapců a dvou dívek.

K sestavení jednotlivých případových studií jsem pomocí metod obsahové analýzy využila data ze čtyř kompletních spisových materiálů došlých Vrchnímu soudu v Praze do senátů specializujících se mimo jiné na sexuální násilnou trestnou činnost. Čerpala jsem z listinných dokumentů, zejména z doslovných přepisů výpovědí sexuálně zneužívaných dětí, pachatelů, svědků a znalců, dále ze znaleckých posudků, zpráv OSPOD a rozhodnutí soudů. Data získaná ze spisových materiálů jsem segmentovala tak, že ta relevantní pro daný výzkum, jsem přiřadila do struktury případové studie. Struktura případových studií obsahuje základní údaje o oběti, rodinnou anamnézu, osobní anamnézu, sociální anamnézu a popis pachatele.

Případová studie č. 1 Adam

Adam byl od svých deseti let sexuálně zneužíván svým nevlastním otcem. Zneužívání trvalo po dobu osmi let. Matka žijící ve společné domácnosti údajně o ničem nevěděla.

Rodinná anamnéza

Adam žil se svou matkou, sestrou a nevlastním otcem ve společné domácnosti. Nyní se nevlastní otec nachází ve výkonu trestu.

Matce je 44 let, má středoškolské vzdělání a je zaměstnaná. Nemá problémy s alkoholem, nikdy nebyla psychiatricky léčena. Vztah Adama s matkou je dobrý, popisuje ji jako výbušnou, ale hodnou a milou.

Biologický otec Adama zemřel krátce po jeho narození, Adam si na něj moc nepamatuje a matka o něm nemluví.

Nevlastnímu otci je 29 let, má základní vzdělání a je zaměstnaný. S rodinou žije od Adamových 9 let. Povahou ho Adam popisuje jako výbušného.

Sestře je 8 let, je z partnerského vztahu matky a Adamova nevlastního otce.

Osobní anamnéza

Adamovi je nyní 18 let, jeho intelekt je vynikající. Po zdravotní stránce se cítí dobře. Ve škole má dobré výsledky a s kamarády také nikdy neměl problém. Má přítelkyni, se kterou chodí již tři měsíce. Jako smysl života vnímá rodinu.

Ze znaleckého posudku vyplynulo, že Adam trpí naučenou bezmocí, pasivitou, poruchou sebeúcty, vytěsňováním emocí a internalizovanými pocity viny. Má také problémy se spánkem, trvá mu dlouho, než usne. Jako důsledek sexuálního zneužívání mu byl diagnostikován syndrom CAN.

Sociální anamnéza

S nevlastním otcem se Adam setkal poprvé při svých mimoškolních aktivitách, kde se nevlastní otec seznámil i s jeho matkou. Na začátku měl Adam nevlastního otce rád, vycházeli spolu dobře. Po nějaké době musela matka za nevlastního otce zaplatit nějaké dluhy. Sexuální zneužívání začalo před osmi lety tak, že ho nevlastní otec nejprve osahával na intimních místech a postupem času mu začal masturbovat penis. Vše probíhalo v domácím prostředí tak, aby si matka ničeho nevšimla. Adam to zpočátku nevnímal špatně, bylo mu to příjemné. Po čase došlo k tomu, že se začali uspokojovat s nevlastním otcem vzájemně. V této době mu nevlastní otec poprvé pustil gay-porno. Postupem času se vše stupňovalo, docházelo k orálním praktikám a kolem Adamova 13 roku věku došlo mezi ním a nevlastním otcem k análnímu pohlavnímu styku. Od tohoto okamžiku se to začalo Adamovi hnusit, bolelo ho to. Do té doby byla Adamova veškerá sexuální aktivita z jeho strany dobrovolná, přišlo mu to normální. Nevlastní otec mu vždy říkal, že to bude jejich tajemství, ať nic neříká matce. Adam se s tím skutečně nikomu do této doby nesvěřil. Vypěstoval si v sobě pocit toho, že musí vše vydržet, aby bylo v rodině dobře. Při sexuálních praktikách říkal nevlastnímu otcovi, že ho to bolí, ale ten na něj vyvíjel psychický nátlak, kdy se Adam bál, že od nich nevlastní otec odejde a sestra bude vyrůstat bez otce. Později mu nevlastní otec začal vyhrožovat i tím, že se zabije. Nevlastní otec nutil Adama natáčet i videa, na kterých masturbuje, a posílat mu je. Když bylo Adamovi 15 let nevlastní otec na něj začal žárlit, sledoval ho, prohlížel mu mobil a sociální síť. V tomto období se Adam poprvé vůči otcovi jasně vymezil s tím, že už to nechce dělat. Nevlastní otec na to reagoval velmi agresivně, řval, házel věcmi a říkal Adamovi, že se zabije. Adam se mu ze strachu zase podvolil. V poslední době i Adam sváděl nevlastního otce k pohlavnímu styku, protože mu vyčetl, že vždy začíná on a teď je řada na něm, pokud ho má rád. Nevlastní otec mu několikrát řekl, že ho miluje a naznačoval mu, že by s ním chtěl žít, Adam na toto nereagoval. Z nevlastního otce měl strach, bál se, že ublíží sobě, matce, nebo že někomu řekne, co se mezi nimi děje. Vše vyšlo najevo, když si Adam našel přítelkyni, se kterou měl první pohlavní styk. Svěřil se jí, že je od svých deseti let pohlavně zneužíván nevlastním otcem.

Přítekně mu doporučila, aby to ohlásil na policii. Už v minulosti Adam přemýšlel, že by vyhledal nějakou pomoc, ale nepřišlo mu, že by ho to ovlivnilo ve společenském životě, jen v tom intimním, nevnímá to jako psychický problém, bere to jako svou povinnost, která patří k jeho životu. Vsugeroval si, že to nemůže řešit v hlavě, protože by ho to pak trápilo.

Popis pachatele

Pachatelem byl v tomto případě nevlastní otec Adama. Nikdy před tím nebyl soudně trestán. Intelektivě je v nižším pásmu průměru. O svém dětství mluví jako o velmi špatném, žil pouze s otcem, který se staral jen sám o sebe, a dále se dvěma sourozenci. Matka s nimi od jeho dvou let nežila, nemá k ní tedy žádný vztah. V dětství mu ale chyběla. Otec se o něj nestaral, děti ve škole se mu smály. Občas byl otcem nepřiměřeně trestán. Hned jak to šlo, odešel z domova a šel pracovat. Do matky Adama se nikdy nedokázal zamilovat jako do ženy. Co se týká sexuálního života, ten se postupem času zhoršoval a nyní spolu s matkou Adama již sexuálním životem nežili. Od počátku ho však přitahoval její syn Adam, který vypadal na svůj věk vyspěle. Uvádí, že Adamovi nechtěl žádným způsobem ublížit, myslel, že to Adam podstupuje dobrovolně a že to chce. Do Adama je zamilovaný a svého jednání lituje.

Ze znaleckého posudku vyplývá, že sexuální orientace nevlastního otce Adama je homosexuální s prokázanými zájmy hebefilními, kdy ale i heterosexuální zájmy jsou slabě přítomny. Již od dospívání potlačuje svůj homosexuální coming out. Trpí též rysy nezdrženlivosti, nezralosti a disociality.

Případová studie č. 2 - Beáta

Beáta byla nejméně od svých šesti let sexuálně zneužívaná učitelem klavíru. Zneužívání trvalo přibližně dva roky. Matka o jednání pachatele věděla, otec nikoli.

Rodinná anamnéza

Beáta žije se svou matkou a otcem ve společném bytě. Nemá žádné sourozence, je jedináček. Rodiče velmi toužili po dítěti, Beáta se narodila pomocí IVF. Otec byl pracovně často mimo domov, rodiče spolu příliš dobře nevycházeli.

Matce je 39 let, má vysokoškolské vzdělání a je zaměstnaná. Nikdy neměla problémy a alkoholem ani drogami. Její osobnost je bystrá, nezralá, impulsivní, nezdrženlivá, labilní, se sklonem k rigiditě. S Beátou mají blízký vztah.

Otcí je 40 let, má vysokoškolské vzdělání a je zaměstnaný. Vztah s Beátou mají ambivalentní, nevěnuje jí příliš mnoho času. Problémy s alkoholem ani drogami nikdy neměl.

Osobní anamnéza

Beátě je 8 let, chodí na základní školu a má velmi dobré známky. V testu inteligence dosáhla vynikajícího výsledku. S matkou má blízký vztah, otce vnímá jako přísnějšího, ale nebojí se ho.

Ze znaleckého posudku vyplývá, že osobnost Beáty je disharmonicky se vyvíjející, s narušeným morálním, sexuálním, sociálním a emočním vývojem. Beáta je spíše extrovertní povahy, ale aktuálně je sociálně stažená a emočně odcizená. Objevuje se u ní také zvýšená úzkost, nejistota a vyšší depresivní potenciál. Beáta projevuje také manipulativní schopnosti, vyžaduje zvýšenou pozornost a citovou oporu. Vůči pachateli sexuálního zneužívání u ní přetrvává citová fixace a pozitivní city k němu, má tendenci jej krýt. Byla u ní shledána porucha přizpůsobení a CAN s naučenou bezmocí a patologickou deviantní vazbou.

Sociální anamnéza

Beáta začala chodit ještě před nástupem do školy na hodiny klavíru, což ji velmi bavilo. O učiteli mluvila velmi hezky, říkala, že je to rytíř. Když nastoupila do školy, byla s učitelem a ostatními dětmi na soustředění. Po soustředění zasílal učitel email rodičům, aby se zeptal, jak byly děti spokojené. Beáty matka v tu dobu zrovna zažívala krizi s manželem, neměla na odpověď myšlenky, tak napsala jen, že mají doma dusno. Učitel jí ihned volal, aby se zeptal, co se stalo a takto se spolu spřátelili. Telefonovali si poté velmi často. Beáta s matkou ráda trávila čas, vařily, chodily ven a hrály hry. Otec jezdil často na služební cesty a nebyl příliš doma. Učitel věnoval Beátě při hodinách klavíru veškerou pozornost, nabídl jí, zdali by mu nedělala asistentku v hodinách s jinými dětmi. Po domluvě s rodiči začala tedy Beáta dělat učiteli na klavír asistentu. Když měli výuku, vyzvedával ji po škole a jeli k učiteli domů. Beáta si oblíbila jednu písničku. Když ji matka zadala do internetového vyhledavače, objevila web, kde spolu diskutují pedofilové. Dle obsahu diskusí a jejich kontextu usoudila, že jeden z nich by mohl být právě Beáty učitel klavíru. Napsala mu tedy textovou zprávu, přiznal jí, že je to skutečně on, ale že by Beátě nikdy neublížil. Uvedl, že se se svou sexualitou srovnal a umí s ní pracovat. Ve svém oboru pracoval již mnoho let bez problémů, a tak mu matka Beáty uvěřila a dále se přátelili. Později se učitel klavíru matce Beáty svěřil s tím,

že Beátu objímá, bere na klín a pusinkuje, věděla též o tom, že se společně koupou nazi. Nicméně učitel klavíru matce vysvětlil, že mezi ním a Beátou jde o životní lásku a že se sexuálními aktivitami počkají až do jejích šestnácti let. Matka učiteli velmi důvěřovala, vnímala ho i jako určitou oporu a dovolila tedy dceři se s učitelem klavíru dále vídat. Otcí Beáty o tom nikdy neřekla. I když u matky Beáty občas vyvstaly pochybnosti, bála se toho, co by dcera udělala, pokud by musela s učitelem přerušit kontakt, měla občas pocit, že ho má raději než své rodiče.

Z videozáznamů a výpovědí pachatele je zjevné, že pachatel Beátu začal nejprve osahávat na různých částech těla v rámci hry na klavír. Věnoval jí veškerou svou pozornost, oslovoval ji jako vílu a ona mu říkala rytíři, slavnostně stolovali, mluvili spisovně a učil ji slušnému chování, nicméně všechny hry však měly sexuální podtext. Později v rámci těchto her docházelo k sexuálnímu zneužívání Beáty, pachatel naučil Beátu různé sexuální pozice, pro které vždy vymyslel různá pojmenování. Je zjevné, že Beáta vše brala jako hru a velmi dobře s pachatelem spolupracovala, každý měl nějakou roli, nejčastěji nějakou pohádkovou postavu. Pachatel dbal na to, aby nedošlo u Beáty k poškození hymenu, nikdy tedy nedošlo k přímému pohlavnímu styku. V rámci těchto her používal pachatel i vulgarismy, kdy Beáta odpovídala podle naučeného scénáře. Tyto aktivity si pachatel natáčel na video a fotografoval. Beáta se s tímto nikdy nikomu nesvěřila. Podezřelé jednání oznámili zaměstnanci zábavního centra, které pachatel s Beátou společně navštívili. Podezřelé jednání nahlásila i škola, kam Beáta docházela. Pachatel psal opakovaně emaily jejím učitelům, ve kterých se dotazoval, s jakými kluky se Beáta ve škole baví.

Popis pachatele

Pachatelem je v tomto případě Beátin učitel na klavír. Pachateli je 40 let, má středoškolské vzdělání. Intelektově je na horní hranici pásma průměru. Od deseti let žil jen s otcem a mladším bratrem, s matkou je občas v kontaktu. Rodiče se rozešli. Na gymnáziu byl spolužáký šikanován kvůli výborným známkám. Oženil se s o pět let starší ženou, má s ní syna. Nyní jsou již rozvedení, se synem se stýkal. Nemá problémy s alkoholem ani drogami. V pubertě si uvědomil, že je pedofil. Vytrhával si obrázky malých dívek v plavečkách. Preferuje holčičky mezi 1-10 let. Do Beáty se zamiloval, plánoval s ní celoživotní vztah.

Ze znaleckého posudku vyplývá, že pachatel je zřetelně pedofilní orientace na nedospělé dívky, bez známek specifické sexuální agresivity. Osobnost pachatele je nezralá až infantilní, neurotická, s rysy impulsivity, egocentričnosti, nezdrženlivosti, efektivní lability, závislosti, excentričnosti. Byla u něj shledána smíšená porucha osobnosti s převládajícími histriónskými rysy.

Případová studie č. 3 - Cyril

Cyril byl ve svých osmi letech sexuálně zneužit náhodným mužem, který ho u hřiště zatáhl do auta.

Rodinná anamnéza

Cyril žije ve společném bytě se svou matkou a nevlastním otcem. Do tří let žil Cyril s matkou a biologickým otcem, rodiče se ale rozvedli.

Matce je 30 let, má střední odborné vzdělání a je zaměstnaná. Se synem má blízký vztah, chce syna vychovat tak, aby nebyl rozmazlený.

Nevlastnímu otci Cyrila je 29 let, má základní vzdělání a je zaměstnaný. Cyril nevlastnímu otci říká strejdo, mají dobrý vztah.

Biologickému otci je 32 let, má základní vzdělání a je zaměstnaný. S Cyrilem již nežije ve společné domácnosti. Byl agresivní alkoholik. V minulosti byl soudně trestán jako mladiství. S otcem je Cyril v nepravdelném kontaktu.

Osobní anamnéza

Cyrilovi je 9 let, chodí na základní školu, kde má dobré známky. Cyril přestoupil ve třetí třídě do nové školy, protože se musel s rodiči z finančních důvodů přestěhovat. Ve škole má mnoho kamarádů. Intelektově se pohybuje v pásmu nadprůměru.

V současné době je v psychiatrické a psychologické péči, bojí se chodit ven, často se mu vrací vzpomínky na to, co prožil. Někdy se mu o tom zdají zlé sny, budí se se strachem, někdy se vztekem. Vyhýbá se některým slovům, které připomínají pachatele, vybavuje si jeho obličej a různé detaily. Cyrilovi byla diagnostikována posttraumatická stresová porucha.

Sociální anamnéza

Cyril se domluvil s kamarády, že půjdou ven na hřiště. Nemusel matce říkat přímo, kam jde, ale měl zakázáno chodit daleko od domova a musel zvednout telefon, když mu

matka zavolala. Na hřišti se Cyril pohádal s kamarády, a tak šel zpět domů. Po cestě potkal Cyril neznámého pána, který se ho zeptal na cestu na hřiště. Když mu Cyril odmítl pomoci, natlačil ho pán do auta násilím. Cyril se ptal, kam ho veze a říkal, že chce domů za mámou. Pán mu říkal, že jedou na výlet, kde mu ukáže koně a poté ho odveze zpět za matkou. Cyril mu říkal, ať ho pustí, ale pán ho jednou rukou držel a říkal mu, že je kamarád matky. Zavezl ho k lesu a když zastavili, otevřel kufr, sklopil sedačky, vzal Cyrila a posadil ho do kufru. Svlékl Cyrilovi kalhoty a spodní prádlo, ten se ho snažil odstrkovat, ale marně. Pán se také svlékl a začal masturbovat a osahávat Cyrila na přirození. Pán poté otočil Cyrila na břicho a zasunul mu neznámý předmět do análního otvoru. Když skončil, přikázal Cyrilovi, ať se oblékne. Cyril se oblékl a chtěl utéct, pán ho ale dohonil a opět zavlékl do kufru auta, kde ho opět vysvlékl. Dále už si Cyril nepamatuje, co s ním pán dělal. Poté odvezl Cyrila zpět domů a říkal mu, ať to nikomu neříká, že by se matka zlobila a on musel do dětského domova. Pán Cyrila vysadil z auta nedaleko domova a jel dál. Cyril hned běžel domů a telefonoval matce, co se mu stalo. Matka ohlásila celou událost ihned na policii.

Popis pachatele

Pachatelem je zcela neznámý muž. On sám viděl Cyrila poprvé. Je mu 30 let, má střední odborné vzdělání s výučním listem, pracoval jako prodavač. Jeho intelektové schopnosti jsou v pásmu podprůměru. S rodinou má dobrý vztah a na dětství má hezké vzpomínky. Nemá problémy s alkoholem ani drogami. Dříve měl přítelkyni, byli spolu dva roky. V 27 letech si našel přítele, se kterým byl tři roky, v poslední době spolu však již neměli pohlavní styk. Ženy a muži to mají u něho stejné, při masturbaci si ale představuje spíše ženy. Co se týká jeho jednání vůbec si nedovede vysvětlit, proč to udělal, bylo to bezmyšlenkovité, úplný zkrat. Odhadoval, že je chlapci tak kolem 12-13 let. Děti ho nikdy nepřitahovaly.

Ze znaleckého posudku vyplynulo, že pachatel je spíše heterosexuálně orientován s preferencí dospělých žen. Pozitivní reakce na dospělé a dospívající muže by mohly naznačovat menší diferenciaci objektů dle pohlaví. Nebyla u něj zjištěna sexuální porucha.

Případová studie č. 4 - Denisa

Denisa byla sexuálně zneužita v pěti letech svým sousedem, kterému byla svěřena na hlídání.

Rodinná anamnéza

Denisa žije ve společném bytě s otcem, matkou a starší sestrou. Rodiče nejsou sezdání, často se hádají, oba hodně pracují a nemají na dcery moc času. Občas je nechávají doma samotné.

Matce je 32 let, má střední odborné vzdělání a je zaměstnaná. V minulosti měla problémy s alkoholem, nyní se to trochu zlepšilo. Drogy neužívá. Povahou je komunikativní, společenská, výbušná.

Otci je 40 let, má střední odborné vzdělání a je zaměstnaný. S alkoholem ani drogami problém nemá.

Sestře je 8 let, chodí do třetí třídy, prospěch má dobrý. Se sestrou jsou si blízké.

Osobní anamnéza

Denise je 5 let a chodí do mateřské školy. Ve školce má hodně kamarádů, je hodně aktivní, veselá, extrovertní a impulsivní. Hodně času tráví se svou starší sestrou. Z rodičů má blíže k otci, nelíbí se jí, že matka pije často alkohol a kouří. Intelektově se pohybuje v pásmu mírného nadprůměru.

Ze znaleckého posudku vyplývá, že Denisa nejeví známky posttraumatického stresového prožívání v souvislosti s prožitou událostí. Osobnost Denisy je psychosociálně nezralá, zjevně v důsledku toho, že se rozvíjí v méně sociálně podnětném prostředí.

Sociální anamnéza

Rodina Denisy bydlí v prvním patře bytového domu, kde nad nimi v patře bydlí soused, který žije sám se svým psem. Otec Denisy o něm tvrdí, že je to podivín. Naopak matka Denisy s ním často popíjí alkohol, který jí soused kupuje. Když potřebovala matka vypomoci kolegovi v práci, svěřila Denisu na hlídání sousedovi. Denisa už jednou na hlídání u souseda byla, takže ho znala, vídala ho také, když chodil venčit psa. Když přišla Denisa k sousedovi, chvíli si povídali a hráli karty. Poté soused řekl, že vymyslel novou hru, sundal Denise legíny a kalhotky, položil se na postel a sám si stáhl tepláky a spodní prádlo. Dále řekl Denise, ať si sedne na něj, nasměroval ji tak, aby její přirození směřovalo k jeho obličejí a začal jí ho olizovat, přitom jí dal do ruky své přirození a vybídl jí, aby si s ním hrála. Denisa vzhledem k věku nedokázala vyhodnotit účel jednání, brala vše jako hru a souseda poslechla. Po chvíli to začalo být Denise nepříjemné, bolelo ji to a řekla, že už si hrát nechce a utekla vedle do pokoje. Soused za

ni přišel, oblékl jí a řekl, že si půjdou dát něco k jídlu. Když si matka Denisu vyzvedla, nikdo se o ničem nezmínil. Až později večer, když se dívala Denisa s otcem na pohádku, svěřila se mu, co se sousem dělali, a že jí olizoval na pipině. Otec to řekl Denisy matce, zkontrolovali, zdali nemá dcera na sobě nějaká poranění a matka si vše šla se sousem vyříkat. Ten celou věc bagatelizoval a uvedl, že byl opilý. Matka Denisy vše oznámila ještě ten večer na policii.

Popis pachatele

Pachatelem je muž, který je sousem Denisy a její rodiny. Je mu 60 let, má základní vzdělání a je v invalidním důchodu. Jeho intelektové schopnosti jsou v dolním pásmu podprůměru. V mládí vyrůstal s otcem, matkou, mladším bratrem a starší sestrou. Žije v bytě sám, je svobodný a děti nemá. Na internátě měl necelý rok přítelkyni, byla to jediná žena, se kterou měl pohlavní styk. Poté měl přítelkyni, ale jen distančně, telefonovali si. Od dětství měl rozsáhlé zdravotní problémy. Pije alkohol, s drogami nikdy problém neměl. V minulosti byl obviněn z osahávání nezletilé, ale obvinění nebylo prokázáno. K trestnímu jednání uvádí, že Denisa přehání, děti ho nepřitahují.

Ze znaleckého posudku vyplynulo, že pachatel je heterosexuálně zaměřen s menší diferenciací dle věku. Osobnost pachatele je simplexní, anomální, s rysy egocentričnosti, nezdrženlivosti a impulsivity. Pachatel má neuspokojené potřeby porozumění, intimity a ocenění. Městná napětí, cítí se přetížen a je v obraně proti dalšímu emočnímu vzrušení a konfliktům. Má sníženou schopnost empatie.

6.5 Analýza dat

K analýze dat z jednotlivých případových studií jsem zvolila přístup analýzy orientované na případ, kterou Hendl (2005, s. 226) popisuje tak, že „uvažuje případ jako celistvou entitu a hledá konfigurace, asociace, příčiny a následky uvnitř případu, případně provádí komparaci mezi několika málo případy. Je orientovaná na proces.“

Data jsem analyzovala pomocí metody otevřeného kódování a jednotlivým tvrzením v případových studiích přiřadila kódy, které jsem následně rozdělila do kategorií (viz tabulka v příloze). Dle Hendla (2005, s. 211) „kategoriální systémy slouží k provádění redukce dat. Využívají se při kódování záznamů rozhovorů, pozorování nebo dokumentů“. Metodu otevřeného kódování jsem zvolila, protože umožňuje lépe pochopit jednotlivé situace, identifikovat jemné rozdíly, které by mohly být jinak

přehlednuty a systematicky třídit data do přehledných kategorií, což usnadňuje jejich analýzu.

Při analýze dat byly zjištěny tyto kategorie:

Rodina oběti

Pro zmapování faktorů ovlivňujících sexuální zneužívání se jeví jako významné zaměřit se na rodiny obětí, zejména pak osoby obou rodičů, jejich vzájemné vztahy a zázemí, které dětem poskytují.

V případě dvou respondentů Adama a Cyrila se setkáváme s tím, že oba vyrůstali ve společné domácnosti s nevlastním otcem. V jednom z těchto případů byl nevlastní otec pachatelem a biologický otec býval alkoholik, který je se synem v nepravidelném kontaktu. Další dvě respondentky Beáta a Denisa vyrůstaly v úplné rodině.

Ve většině případů mají rodiče dětí střední nebo střední odborné vzdělání a jsou zaměstnaní. Žádný z rodičů žijící s dětmi neměl problém s návykovými látkami, výjimkou je matka respondentky Denisy, která se potýká s alkoholem. Téměř ve všech případech nebyly vzájemné vztahy rodičů harmonické.

V případě respondenta Adama, který byl zneužíván nevlastním otcem, se jeho matka s novým partnerem seznámila při účasti na zájmovém kroužku jejího syna. Jejich vztah byl z počátku uspokojivý, mají spolu dceru, později se však zhoršoval a v poslední době spolu již nežili sexuálním životem. Zátěží pro rodinu byly i dluhy nového partnera, které za něj matka zaplatila. S matkou měl Adam dobrý vztah, nicméně o dlouhodobém sexuálním zneužívání svého syna jeho nevlastním otcem nevěděla a ničeho si nikdy nevšimla.

V případě respondentky Beáty, která byla pro rodiče vymodleným dítětem, docházelo v době zneužívání u rodičů k partnerské krizi. Její otec, který o sexuálním zneužívání nevěděl, byl velmi zaneprázdněný, často nebyval doma a Beáta tak k němu měla ambivalentní vztah. Naopak s matkou měla vztah blízký. Matka Beáty o dlouhodobém sexuálním zneužívání své dcery i sexuální deviaci pachatele částečně věděla a přátelila se s ním. Akceptovala tvrzení pachatele, že mezi ním a její dcerou jde o životní lásku. Matka se nechala pachatelem ovlivnit a zmanipulovat ve snaze najít oporu a porozumění, vnímala ho jako autoritu. Zároveň se bála dceři zamezit v kontaktu s ním, protože měla pocit, že ho má raději než své rodiče.

Rodiče respondentky Denisy se často hádali a nechávali je se sestrou samotné doma. Denisa měla bližší vztah k otci. U matky se jí nelíbilo, že pije často alkohol. V této rodině je zcela evidentní, že rodiče neposkytovali dětem dostatečně sociálně podnětné prostředí.

Respondent Cyril pochází z ekonomicky slabší rodiny, ale jejich vzájemné vztahy byly dobré. Ovšem z popisu situace vyplývá, že rodiče neměli nad dítětem náležitý dohled.

Průběh sexuálního zneužívání

V této kategorii je pohlíženo na okolnosti, za kterých docházelo k sexuálnímu zneužívání. Tyto okolnosti jsou u všech respondentů specifické.

U respondenta Adama započalo sexuální zneužívání nevlastním otcem v jeho deseti letech. Ke zneužívání docházelo v domácím prostředí tak, aby si matka ničeho nevšimla. Nejprve ho nevlastní otec osahával na intimních místech, později mu masturboval penis a po nějaké době docházelo i k análnímu pohlavnímu styku. Nevlastní otec po Adamovi požadoval též zasílání videí, na kterých masturbuje. Prikázal Adamovi, ať o jednání nikomu neříká. Když se Adam vůči nevlastnímu otci časem vymezil, začal se projevovat agresivně a vyhrožovat mu.

Respondentka Beáta začala být sexuálně zneužívána od svých šesti let učitelem klavíru. Sexuální zneužívání započalo na soustředění, později nejčastěji u pachatele doma. Z počátku docházelo k mazlení, sedání na klín, pusinkování, osahávání a časem se jednání vystupňovalo až k nejrůznějším orálním praktikám. Veškeré jednání pachatel interpretoval jako hru. Nikdy nedošlo k přímému pohlavnímu styku, protože pachatel dbal na to, aby nedošlo k porušení hymenu. Sexuální zneužívání si pachatel fotografoval a natáčel na video, tento materiál poté zveřejňoval na webových stránkách.

Respondent Cyril byl sexuálně zneužit v osmi letech neznámým mužem. Ke zneužití došlo, když šel Cyril sám domů z dětského hřiště. Oslovil ho cizí muž, který ho násilím natlačil do auta poté, co s ním odmítl hovořit. K sexuálnímu zneužití došlo v kufru automobilu. Neznámý muž Cyrila nejdříve osahával na intimních partiích, masturboval před ním a posléze došlo i k penetraci ve formě zasunutí předmětu do análního otvoru.

Respondentka Denisa byla sexuálně zneužita ve svých pěti letech sousedem, kterému byla matkou svěřena na hlídání. Ke zneužití došlo v bytě souseda. Soused Denisu

instruoval k orálním praktikám v rámci hry. Když Denisa po chvíli odmítla, soused jednání zanechal.

Oznámení sexuálního zneužití

Významné pro tento výzkum se jeví rovněž to, jak bylo sexuální zneužívání v jednotlivých případech odhaleno a kdo byl oznamovatelem.

V případech respondentů Cyrila a Denisy, kdy došlo k sexuálnímu zneužití ojedinele, a to pachatelem buď zcela neznámým nebo vztahově vzdálenějším rodině, bylo jednání oznámeno bezprostředně poté samotným dítětem. V případě Cyrila i přes to, že mu pachatel zakázal o jednání říkat matce. Rodiče dítěti ihned uvěřili a oznámili delikt na policii.

V případě respondenta Adama, kde docházelo k dlouhodobému sexuálnímu zneužívání přímo v rodině, bylo jednání nahlášeno až po osmi letech. Vše vyšlo najevo kvůli problémům při prvním pohlavním styku Adama s přítelkyní. Své přítelkyni se Adam svěřil a ta mu doporučila, ať vše oznámí na policii. Poté se Adam svěřil i matce, která mu uvěřila. O vyhledání pomoci přemýšlel Adam již v minulosti, ale měl strach, že od nich nevlastní otec odejde, ublíží matce, nebo spáchá sebevraždu. Nechtěl, aby jeho sestra vyrůstala bez otce.

Respondentka Beáta se se sexuálním zneužíváním nikdy nikomu nesvěřila. Podezřelé jednání bylo oznámeno až po dvou letech pozornými pracovníky zábavního centra, které Beáta s pachatelem navštívila. Jednání bylo též oznámeno ze strany školy, kam psal pachatel emaily učitelům, ve kterých se dotazoval, s jakými kluky se Beáta ve škole baví.

Pachatel

Tato kategorie se zaměřuje výhradně na osobu pachatele sexuálního zneužívání a jeho možnou motivaci ke spáchání tohoto deliktu.

Při analýze bylo zjištěno, že pouze v případě respondenta Cyrila došlo k sexuálnímu zneužití zcela neznámým pachatelem. V ostatních případech se jednalo o osoby dětem známé nebo blízké. Důležité je též zmínit, že ve dvou případech se děti poprvé setkaly s pachatelem v rámci zájmových kroužků.

V případě respondentů Adama a Beáty byli pachatelé motivováni svou sexuální deviací. Adamův nevlastní otec uvedl, že ho Adam, který vypadal na svůj věk vyspěle, zaujal již v rámci zájmového kroužku, kde byl jeho trenérem. Později se seznámil s jeho matkou, do které se dle jeho slov nikdy nedokázal zamilovat. Naopak do Adama zamilovaný byl a chtěl s ním žít, domníval se, že je to vzájemné a velmi na Adama žárlil. Nevlastnímu otci Adama je 29 let, intelektově se pohybuje v nižším pásmu průměru. Měl velmi špatné dětství, vyrůstal bez matky, ve škole byl šikanován a otcem nepřiměřeně trestán. Jeho sexuální orientace je homosexuální s prokazatelnými hebefilními zájmy. Jedná se o osobu nezdrženlivou, nezralou s rysy disociality.

V případě respondentky Beáty byla motivace pachatele obdobná. Pachatel byl do Beáty též zamilovaný, žárlil na ni a plánoval s ní budoucí život. Pachateli je 40 let, intelektově se pohybuje v horní hranici pásma průměru. Jeho rodiče se rozvedli, žil s otcem a bratrem. V mládí byl ve škole šikanován. Je rozvedený a má syna. Již v pubertě si uvědomil svou sexuální deviací. Jeho sexuální orientace je zřetelně pedofilní bez známek sexuální agresivity. Byla u něj též shledána smíšená porucha osobnosti s převládajícími histriónskými rysy. Jedná se o osobu nezralou, infantilní, neurotickou s rysy impulsivity, egocentričnosti a nezdrženlivosti.

V dalších dvou případech u respondentů Cyrila a Denisy došlo k sexuálnímu zneužití ze strany pachatelů bez přítomnosti sexuální deviace. V obou případech se jedná o osoby intelektově v pásmu podprůměru s neuspokojivým sexuálním životem. V případě respondenta Cyrila je pachateli 30 let a své jednání popisuje jako bezmyšlenkovitý zkrat, domníval se, že je chlapec starší. Svě dětství popisuje jako hezké a s rodinou má dobrý vztah. Jeho sexuální orientace je spíše heterosexuální s pozitivní reakcí i na dospělé a dospívající muže, která naznačuje menší diferenciaci objektů dle pohlaví. Pachateli v případě respondentky Denisy je 60 let a je v invalidním důchodu. Žije sám, ženu ani děti nemá, často pije alkohol a má rozsáhlé zdravotní problémy. Svě jednání zlehčuje a uvádí, že byl opilý. V minulosti byl obviněn z osahávání nezletilé. Jeho sexuální orientace je heterosexuální s menší diferenciací dle věku. Jedná se o osobu simplexní s rysy egocentričnosti, nezdrženlivosti a impulsivity. Nejsou u něj uspokojeny potřeby porozumění, intimity a ocenění, má sníženou schopnost empatie.

Prožitky obětí

Pro lepší identifikaci významných faktorů ovlivňujících sexuální zneužívání se jeví jako důležité hodnotit problematiku i z pozice oběti a snažit se nahlédnout na to, jak danou situaci vnímá.

V prvních dvou případech respondentů Adama a Beáty, u kterých docházelo k dlouhodobému sexuálnímu zneužívání, je možno shledat, že se mu obě děti určitým způsobem přizpůsobily. Respondent Adam z počátku vnímal sexuální praktiky ze strany nevlastního otce dokonce jako příjemné, považoval je za normu. Poprvé se vůči otci vymezil, když došlo k análnímu pohlavnímu styku, při kterém pocítil fyzickou bolest, od té doby se mu to hnusilo. Když Adam nevlastnímu otci řekl, že ho to bolí a nechce to dělat, začal mu vyhrožovat a vyvíjel na něj psychický nátlak. Tak se mu tedy Adam ze strachu podvolil. Adam si v sobě vypěstoval pocit, že vše musí vydržet, aby v rodině bylo dobře. U respondentky Beáty pachatel postupoval pozvolna a veškeré sexuální aktivity interpretoval jako hru. Beátě se líbilo, že jí pachatel věnoval veškerou pozornost a velmi dobře s ním spolupracovala, každý měl svou roli, nejčastěji nějakou pohádkovou postavu. Beáta tak nebyla schopná vzhledem ke svému věku vyhodnotit skutečný účel jednání, zvláště za situace, kdy k němu docházelo se souhlasem její matky, která svěřovala Beátu do péče pachatele. Láskyplný vztah s pachatelem Beátu odklonil od primární rodiny a pachatel se stal její hlavní citovou figurou a zázemím.

V dalších dvou případech respondentů Cyrila a Denisy, došlo k sexuálnímu zneužití ojedinele. Děti jednání vnímaly ihned jako příkoří a nahlásily jej. Vůči Cyrilovi bylo již od počátku pachatelem užito násilí, při kterém pocíťoval bolest a strach. Cyril se snažil jednání pachatele bránit, ale marně, vzhledem k pachatelově fyzické převaze. Pokusil se dokonce o útěk, ale pachatel ho dohonil a násilím opět odvedl. Na úryvky jednání si Cyril nepamatuje. Co se týká respondentky Denisy, ta z počátku brala jednání pachatele jako hru, protože vzhledem ke svému věku nedokázala vyhodnotit jeho účel. V okamžiku, když jí jednání začalo být nepříjemné a pocítila fyzickou bolest, utekla do vedlejšího pokoje. Poté pachatel v jednání již nepokračoval.

Oběť

Poslední kategorie zahrnuje analýzu osobností jednotlivých obětí a následků, které jim byly sexuálním zneužitím způsobeny.

V posuzovaných případech došlo k sexuálnímu zneužití u dvou dívek a dvou chlapců. Dívky byly v rozmezí věku 5-6 let a chlapci ve věku 8-10 let. Ve všech případech se jedná o děti s vynikajícím intelektem.

Závažnější následky byly shledány u dětí, které byly sexuálně zneužívány dlouhodobě. U respondenta Adama byl shledán syndrom CAN, trpí naučenou bezmocí, pasivitou, poruchou sebeúcty, vytěšňováním emocí a internalizovanými pocity viny. Beátina osobnost je v důsledku sexuálního zneužívání disharmonicky se vyvíjející s narušeným morálním, sexuálním, sociálním a emočním vývojem. Projevují se u ní manipulativní schopnosti, vyžaduje zvýšenou pozornost a citovou oporu. Byla u ní shledána porucha přizpůsobení a syndrom CAN s naučenou bezmocí a patologickou deviantní vazbou.

V případě respondentky Denisy nebyly prozatím shledány následky žádné. Pouze se jedná o dívku psychosociálně nezralou, což je způsobeno zjevně méně sociálně podnětným prostředím. Respondentovi Cyrilovi byla naopak v souvislosti se sexuálním zneužitím diagnostikována posttraumatická stresová porucha, která se u něj projevuje tak, že se bojí chodit ven, často se mu vrací vzpomínky na prožitou událost, vybavuje si obličej pachatele a zdají se mu zlé sny, ze kterých se budí se strachem a vztekem.

6.6 Interpretace výsledků

Výsledky výzkumu interpretuji tak, že na základě zjištěných dat odpovím na dílčí výzkumné otázky.

V jakém rodinném prostředí se pohybuje sexuálně zneužívané dítě?

Za prvořadé považuji zdůraznit několik klíčových zjištění. Ve třech ze čtyř zkoumaných případů nebyly vztahy mezi rodiči, kteří žili s dítětem ve společné domácnosti, harmonické a neposkytovali dítěti potřebné zázemí. Tyto konflikty a napětí mezi rodiči měly negativní dopad na dítě, které se ocitlo v nepodnětném a nestabilním prostředí. V jedné z těchto rodin přispíval této nepříznivé situaci i fakt, že matka měla problémy s alkoholem.

Ve všech případech se také ukázalo, že dítěti nebyla věnována dostatečná pozornost nebo nebylo pod řádným dohledem jednoho z rodičů. Nedostatek pozornosti a péče měl za následek, že dítě nemělo potřebnou podporu a ochranu. Ve třech z těchto případů se setkáváme s tím, že dohled a pozornost absentovaly ze strany matky. V jednom

zbývajícím případě byl nedostatek pozornosti a péče způsoben otcem. Avšak tento případ byl zvláště alarmující tím, že matka o sexuálním zneužívání svého dítěte věděla.

Ve dvou případech vyrůstalo dítě v rodině s nevlastním otcem. V jednom z těchto případů byl právě nevlastní otec pachatelem zneužívání. Tato situace poukazuje na zvýšené riziko, kterému mohou děti čelit v rodinách s nevlastními rodiči.

Za jakých okolností došlo k sexuálnímu zneužití?

Pokud jde o prostředí, ve kterém docházelo k sexuálnímu zneužívání, v jednom z posuzovaných případů se odehrávalo v domácím prostředí, ve dvou případech v bytě pachatele a v jednom případě na zcela náhodném místě venku. S výjimkou jednoho případu byly děti svěřovány matkou dohledu pachatele.

Ve všech případech došlo ke kombinaci různých forem sexuálního zneužití. Ve dvou z těchto případů, konkrétně v případech chlapců, došlo k nejzávažnější formě, a to přímé penetraci. Ve většině případů započalo sexuální zneužívání osaháváním a masturbací.

V případech, kdy došlo k ojedinělému sexuálnímu zneužití pachatelem, který byl buď zcela neznámý nebo vztahově vzdálenější rodině, dítě okamžitě informovalo rodiče o incidentu. Rodiče dítěti uvěřili a vše nahlásili na policii. V dalších případech, kde sexuální zneužívání probíhalo dlouhodobě a byl v něm zainteresován někdo z rodiny, vyšlo sexuální zneužívání najevo až po několika letech.

Kdo je pachatelem sexuálního zneužití?

Pachateli sexuálního zneužití byli ve všech posuzovaných případech muži. Pouze v jednom případě šlo o zcela neznámého pachatele. V ostatních případech byli pachateli osoby známé nebo blízké dětem, což zvyšovalo jejich důvěru.

Je také důležité zmínit, že ve dvou případech se děti poprvé setkaly s pachateli v rámci zájmových kroužků. Konkrétně s pachateli, u kterých byla shledána sexuální deviace, což znamená, že jejich sexuální chování bylo patologické. V těchto případech docházelo k dlouhodobému a pozvolnému zneužívání, kdy pachatelé využívali svého postavení a důvěry, kterou si postupně budovali. Pachatelé si hledali jakoukoli cestu k dítěti, byli do něj zamilovaní, žárlili na něj, a dokonce plánovali společný život.

Další dva pachatelé, u kterých nebyla shledána sexuální deviace, sdílejí několik společných rysů: oba mají podprůměrný intelekt a jejich sexuální život byl neuspokojivý. V obou případech se jedná o simplexní heterosexuálně orientované osoby s menší diferenciací objektu podle věku či pohlaví. Jeden z těchto pachatelů má navíc rozsáhlé zdravotní problémy a problémy s alkoholem. V obou případech bylo jednání impulsivní, nepromyšlené a v jednom případě i agresivní.

V případech sexuálního zneužití chlapců oba pachatelé uvedli, že chlapci na ně působili vyspěle. Jeden z pachatelů popsal své velmi špatné dětství, ve kterém mu chyběla matka. Dva pachatelé také zmínili, že byli v dětství obětmi šikany.

Jak dítě vnímá sexuální zneužívání?

Ve všech posuzovaných případech jsou obětmi děti s vynikajícím intelektem. V případě dívek započalo zneužívání v rozmezí věku 5-6 let, v případě chlapců ve věku 8-10 let. U nejmladší dívky došlo ke zneužití nejmírnější formou, přičemž u ní nebyly prozatím shledány žádné následky. V případě obou dívek bylo sexuální zneužití interpretováno tak, aby jej vnímaly jako hru.

Ve dvou případech, kdy docházelo k dlouhodobému sexuálnímu zneužívání pachatelem s přítomností sexuální deviace, došlo u dětí k tomu, že se sexuálnímu zneužívání přizpůsobily. Dívka z toho důvodu, že jí pachatel věnoval veškerou pozornost a stal se pro ni hlavní citovou figurou a zázemím a ona z důvodu věku a souhlasu matky nedokázala vyhodnotit účel jeho jednání. Vše brala jako hru. Chlapec z počátku vnímal sexuální praktiky také jako normální. Později, když se jednání stupňovalo a bylo bolestivé, tak se vůči němu vymezil, nicméně pachatel mu začal vyhrožovat a vyvíjel na něj psychický nátlak. Chlapec se tedy ze strachu a ve snaze ochránit zbytek rodiny pachateli podvolil a rezignoval.

Z posuzovaných případů lze vyhodnotit, že děti se vůči pachateli vymezily až v příčinné souvislosti s fyzickou bolestí. Ve třech případech byla u dětí shledána diagnóza v podobě syndromu CAN či posttraumatické stresové poruchy, sexuální zneužití je tak silně ovlivnilo v jejich běžném životě.

Diskuze

Hlavním cílem výzkumu bylo zmapovat významné faktory ovlivňující sexuální zneužívání dětí.

Z výsledků vyplynulo, že výraznými faktory ovlivňujícími sexuální zneužívání dítěte jsou ty, které se vyskytují v rodině oběti. Podstatným rizikovým faktorem **vzniku** sexuálního zneužívání je nedostatek rodičovského dohledu a pozornosti, a to převážně ze strany matky. Z toho vyplývá, že riziko sexuálního zneužívání je vyšší, pokud matka náležitě neplní svou mateřskou roli. Nedostatečný dohled a péče mohou vést k zanedbávání dítěte, které se pak stává zranitelnějším vůči manipulaci a zneužití. Pachatelé zjevně více cílí na děti, které doma nenacházejí potřebnou pozornost a podporu, což zvyšuje riziko jejich zneužití. Toto tvrzení podporuje zvláště situace jedné z respondentek, pro kterou se pachatel stal hlavní citovou figurou a zázemím, protože v jejím životě částečně absentovala role otce a matka náležitě neplnila svou roli a nebyla jí oporou. Avšak je nutné zdůraznit, že zodpovědnost za zneužívání nelze rozhodně přenášet výhradně na matky. Dále bylo zjištěno, že ohrožené mohou být též děti z rodin, kde vzájemné vztahy rodičů nejsou harmonické a dítěti tak není poskytováno dostatečné zázemí a ochrana. K disharmonickému prostředí může přispět i to, pokud některý z rodičů užívá návykové látky. Tento poznatek je pak podepřen i tvrzením v teoretické části této práce, konkrétně v kapitole 2. Zvýšenému riziku též čelí děti v rodinách s nevlastními rodiči, zejména pokud nejsou pečlivě sledovány a chráněny.

Další významné faktory vzniku sexuálního zneužívání lze spatřovat na straně pachatele. Ukázalo se, že téměř ve všech případech dítě pachatele znalo a bylo svěřováno jeho dohledu. Tento důvěrný vztah výrazně zvyšuje riziko zneužití, protože dítě je méně podezřívavé a má k pachateli důvěru. Pachatelé využívají svého postavení a přístupu k dítěti k postupnému budování vztahu, ve kterém mohou dítě snadněji manipulovat a zneužít. Pachatelé tak mohou dlouhodobě a systematicky zneužívat důvěru dítěte i jeho blízkých. V praxi se skutečně často setkáváme s tím, že dítě i jeho rodina pachatele znají a mají s ním blízký vztah. V takových případech je běžné, že blízcí oběti snadno přehlédnou varovné signály naznačující, že je dítě zneužíváno. Jak vyplývá z výzkumu, dalším rizikovým faktorem jsou osoby s přítomností sexuální deviace, zvláště pak ty, které vystupují jako vedoucí zájmových kroužků apod. Vedoucí

zájmových kroužků mají blízký kontakt s dětmi a mohou tak zneužít svou roli k manipulaci, což jim umožňuje snadněji realizovat své deviantní sklony. Další rizikovou skupinou mohou být i osoby bez přítomnosti sexuální deviace s podprůměrným intelektem a neuspokojivým sexuálním životem, které jednají pudově. Jedná se o osoby simplexní se sníženou sexuální diferenciací, které se mohou dopustit sexuálního zneužití dítěte jako náhražkového jednání k naplnění svých neuspokojených potřeb. Rizikovost těchto pachatelů spočívá především v jejich bezmyšlenkovitosti a impulzivité, často doprovázené agresivním chováním. Nedostatek reflexe a kontrola impulsů u těchto osob vede k tomu, že jejich jednání může být neplánované a bez ohledu na následky, což zvyšuje pravděpodobnost, že se dopustí trestné činnosti, jako je sexuální zneužití dítěte. Tato skupina pachatelů představuje specifické riziko právě kvůli jejich neschopnosti adekvátně kontrolovat a regulovat své chování v souladu se společenskými normami. Lze též vyhodnotit, že motivace pachatele ke spáchání sexuálního zneužívání může být ovlivněna i fyzickým vzhledem oběti, zejména pokud jde o chlapce. Pokud chlapec vypadá na svůj věk vyspěleji, může to pachatele více přitahovat a motivovat k trestnímu jednání.

Co se týká významných faktorů ovlivňujících **odhalení** sexuálního zneužívání, zde je z výzkumu zřejmé, že situace je komplikovanější, pokud se zneužívání odehrává v rodině nebo je do něj zapojena osoba z rodiny. Tento faktor významně ovlivňuje dobu a způsob, jakým je zneužívání odhaleno. Oběti samotné se mohou bát promluvit kvůli hrozbám, pocitům viny nebo loajalitě vůči pachateli, který je pro ně blízkou osobou. Odhalení zneužívání v rodinném prostředí tak trvá mnoho let a dochází k němu často až díky zásahu někoho zvenčí, kdo si všimne neobvyklého chování oběti nebo jiných varovných signálů. Proto je nezbytné šířit povědomí o této problematice i mezi širokou veřejnost. Zvýšená informovanost může vést k větší ostražitosti a vnímavosti k potenciálním varovným signálům, což může významně přispět k dřívějšímu odhalení a prevenci dalšího zneužívání. Výzkum též prokázal, že pokud se jedná o cizího nebo rodině vzdálenějšího pachatele, dochází k odhalení mnohem snadněji, a to často bezprostředně po skutku přímo ze strany oběti. V návaznosti na toto zjištění je třeba poukázat na další významný faktor plynoucí z tohoto výzkumu, kterým je důvěra, kterou má oběť ve své rodině nebo mezi blízkými osobami. Pokud dítě cítí, že mu jeho rodina nebo blízcí uvěří, když se svěří s něčím tak závažným, je pravděpodobnější, že se odhalení sexuálního zneužívání uskuteční dříve. Je tedy důležité vytvářet a podporovat

bezpečné prostředí, kde děti mohou otevřeně hovořit o svých zkušenostech bez strachu z odsouzení. To zahrnuje nejen rodinné prostředí, ale také školy a další instituce, které přicházejí do kontaktu s dětmi. Profesionálové pracující s dětmi by měli být pravidelně školeni v rozpoznávání a správném reagování na podezření ze sexuálního zneužívání. Ukázalo se, že věk oběti je též významným faktorem. Mladší děti často nejsou schopny rozpoznat účel jednání pachatele, zvláště pokud jim pachatel interpretuje své chování jako hru. V této souvislosti však z výzkumu vyplývá, že ale i malé děti se dokáží vůči pachateli vymezit, pokud pocítí fyzickou bolest spojenou s jeho jednáním. V takových případech jsou schopny rozpoznat, že se jedná o nevhodné chování.

Z hlediska **následků** sexuálního zneužívání z výzkumu vyplynulo, že délka a forma zneužívání jsou klíčovými faktory, které je ovlivňují. Dlouhodobé zneužívání, které zahrnuje různé formy sexuálního násilí postupně se stupňující v intenzitě, vede k nejzávažnějším psychickým následkům. Takové děti často trpí chronickým traumatem, jež se může projevit i syndromem CAN. Nicméně i jednorázové zneužití může mít těžké následky, zejména pokud k němu dojde závažnou formou a je provázeno násilím. Vyplynulo též, že další významný faktor ovlivňující následky sexuálního zneužívání je vztah oběti k pachateli. Pokud je pachatelem někdo z rodiny nebo někdo rodině blízký, dochází k hlubokému emočnímu narušení dítěte. Tento blízký vztah znamená, že pachatel je často osobou, které dítě běžně důvěřuje a od které očekává ochranu a bezpečí. Když je tato důvěra zneužita, následky jsou mnohem závažnější a trvalejší. Děti zneužívané blízkou osobou pak mívají problémy s vytvořením zdravých vztahů.

Vzhledem k omezené velikosti vzorku nelze tato data plošně aplikovat na všechny případy sexuálního zneužívání. Přesto však poskytují užitečný vhled do problematiky. Odhalují určité vzorce a významné faktory, které jsou přítomny ve zkoumaných případech, a tím přispívají k lepšímu pochopení situací, ve kterých ke zneužívání dochází. Díky tomu mohou sociální pracovníci lépe identifikovat a vyhodnotit jednotlivé případy sexuálního zneužívání dítěte ve své praxi.

Závěr

Bakalářská práce se zabývala problematikou sexuálně zneužívaných dětí, přičemž jsem se snažila poskytnout komplexní přehled o této závažné a citlivé tématice. V úvodní části jsem se zaměřila na definici samotného pojmu sexuálního zneužívání a jeho forem, aby čtenář získal jasné a přesné porozumění, co vše tento termín zahrnuje.

Následně jsem se věnovala prostředí, ve kterém se sexuálně zneužívané dítě může pohybovat a popsala jsem i způsob, jakým se sexuálně zneužívané dítě často projevuje. Tímto jsem chtěla upozornit na varovné signály, které mohou naznačovat, že dítě zažívá zneužívání.

Další část práce byla zaměřena na proces vyšetřování a výslechu, které musí dítě absolvovat po nahlášení sexuálního zneužití, kde jsem popsala, jaké kroky jsou v tomto procesu zahrnuty. Cílem bylo zdůraznit náročnost a citlivost tohoto procesu a potřebu speciálního přístupu k dětským obětem.

V závěru teoretické části jsem se zaměřila na pomoc sexuálně zneužitým dětem a na fungování dětského krizového centra. Popsala jsem, jaké služby tato centra poskytují a jak mohou přispět k zotavení a podpoře dětí, které se staly oběťmi sexuálního zneužívání.

Na problematiku sexuálně zneužívaných dětí jsem se zaměřila zejména z pozice dítěte jakožto oběti. Zkoumala jsem proces, kterým dítě prochází od okamžiku odhalení zneužívání až po následnou pomoc a podporu, kterou potřebuje, aby se s touto traumatickou zkušeností vyrovnalo. Práce tak poskytuje komplexní náhled na zkušenosti a výzvy, kterým sexuálně zneužívané děti čelí, a zdůrazňuje důležitost citlivého a odborného přístupu k jejich péči a podpoře.

Na základě zjištěných informací jsem pak v praktické části této práce provedla analýzu čtyř případových studií, které mi umožnily zmapovat významné faktory ovlivňující sexuální zneužívání dětí. Výsledky mého výzkumu nejen potvrzují teoretické poznatky, ale také je rozšiřují o konkrétní příklady a empirická data, která podtrhují význam jednotlivých faktorů v reálném životě.

V této práci jsem tak poukázala v hlubším kontextu na specifika sexuálního zneužívání dětí. Díky tomu mohou sociální pracovníci a další odborníci získat komplexnější náhled do této citlivé problematiky, což jim umožní lépe porozumět potřebám obětí sexuálního zneužívání a poskytnout jim cílenější a kvalitnější intervenci.

Zdroje

- Bentovim, A., (1998). Týrání a sexuální zneužívání v rodinách. Praha: Grada.
- Boukalová, H. a Gillernová, I., (2020). Kapitoly z forenzní psychologie. Praha: Karolinum.
- Čírtková, L., (2004). Forenzní psychologie. Vysokoškolské učebnice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Elliot, J. a Place, M., (2002). Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie. Praha: Grada.
- Elliotová, M., (1995). Jak ochránit své dítě. Praha: Portál.
- Goodyear-Brown, P. (Ed.), (2012). Handbook of Child Sexual Abuse: Identification, Assessment, and Treatment. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Hendl, J., (2005). Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál.
- Levine, P. A., (2008). TRAUMA-PROOFING YOUR KIDS: A Parents' Guide for Instilling Confidence, Joy and Resilience. California: North Atlantic Books.
- Matoušek, O., Kodymová, P. a Koláčková, J., (2010). Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Vyd. 2. Praha: Portál.
- Pavlovský, P., a kol., (2001). Soudní psychiatrie a psychologie. Praha: Grada.
- Pöthe, P., (1996). Dítě v ohrožení. Praha: G plus G.
- Švaříček, R. a Šedřová, K., (2007). Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál.
- Vaničková, E., Provazník, K. a Moussová, Z., (1997). Sexuální zneužívání dětí. Díl I. Praha: Karolinum.
- Vaničková, E., Provazník, K. a Moussová, Z., (1999). Sexuální zneužívání dětí. Díl II. Praha: Karolinum.
- Weiss, P., (2002). Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba. Praha: Portál.
- Weiss, P. a kol., (2000). Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti. Praha: Grada.
- Zábajňáková, H. (2007, 18. října). Odborný článek: Úmluva práv dítěte [website]. Dostupné z <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/1659/UMLUVA-PRAV-DITETE.html>
- Zákon č. 40/2009 Sb., účinnost od 1.1.2010

Přílohy

1. Kategorie a kódy
2. Písemný souhlas místopředsedy Vrchního soudu v Praze JUDr. Jana Sváčka s nahlížením do trestních spisů, včetně žádosti.

Příloha č. 1

KATEGORIE	SUBKATEGORIE	KÓDY
RODINA OBĚTI	RODIČE	Intelekt Nový partner Návykové látky Vzájemný vztah Povědomí o sexuálním zneužití
	RODINNÉ ZÁZEMÍ	Blížkost Dohled Pozornost Ekonomická situace
PRŮBĚH SEXUÁLNÍHO ZNEUŽITÍ		Prostředí Formy Agrese Utajování Stupňování
OZNÁMENÍ SEXUÁLNÍHO ZNEUŽITÍ		Oznamovatel Důvěra Ochrana Obavy Rodina
PACHATEL		Vztah k oběti Osobnost Motivace Intelekt Rodina Dětství
PROŽITKY OBĚTI		Nezralost Důvěra Pozornost Hra Bolest Strach Přizpůsobení Vyhrožování Stupňování Nátlak Délka trvání
OBĚT	OSOBNOST	Intelekt Pohlaví Věk Vlastnosti
	NÁSLEDKY	Ovlivnění života Diagnóza

Příloha č. 2

Vrchní soud v Praze
k rukám místopředsedy Vrchního soudu v Praze
JUDr. Jana Sváčka

Praha 9. 8. 2021

Věc: Žádost o nahlédnutí do trestních spisů

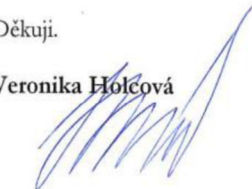
Vážený pane místopředsedo,

zdvořile Vás žádám o možnost nahlížení do spisového materiálu v již skončených trestních věcech sp. zn. [REDAKCE], sp. zn. [REDAKCE], sp. zn. [REDAKCE] a do sběrných spisů Vrchního soudu v Praze sp. zn. [REDAKCE], [REDAKCE], [REDAKCE], [REDAKCE] za účelem vypracování bakalářské práce na téma Sexuálně zneužívané děti. Jsem přesvědčena, že studijní účely se řadí mezi práva jiných osob uvedených v § 65 odst. 1 věta třetí tr. řádu s tím, že s ohledem na respektování pravidel anonymizace a toho, že jako úřednice trestní kanceláře Vrchního soudu v Praze jsem si vědoma povinnosti mlčenlivosti, nehrozí porušení práv stran trestního řízení, jmenovitě mám na mysli obviněných a poškozených, zde zejména obětí trestných činů.

Pro upřesnění Vás informuji, že jsem studentkou Pražské vysoké školy psychosociálních studií a nahlédnutím do spisů získávám věcný obsah a podklady pro vypracování případových studií.

Děkuji.

Veronika Holcová

k rukám Veroniky Holcové

Praha 10. 8. 2021

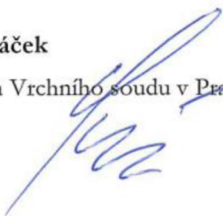
Věc: Udělení souhlasu s nahlížením do trestních spisů

Udělují tímto souhlas Veronice Holcové k nahlížení do trestních spisů, které jsou specifikovány v podané žádosti, a to pro účely vypracování bakalářské práce.

Data získaná z trestních spisů nesmí být využita pro jiné, než studijní účely a je třeba dodržet pravidla anonymizace tak, aby nedošlo k porušení práv stran trestního řízení.

JUDr. Jan Sváček

místopředseda Vrchního soudu v Praze

VRCHNÍ SOUD V PRAZE
140 00 Praha 4, Nám. Hrdinů 1300

Bibliografické údaje

Jméno a příjmení autorky: Veronika Holcová

Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Sexuálně zneužívané děti

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Rok dokončení práce: 2024

Počty znaků hlavního textu práce: 104 809 (vč. literatury, bez mezer)

Počet znaků celkem: 105 839 (bez mezer)

Počet pramenů a literatury: 18

Název souboru ve formátu PDF:

BP_Sexualne_zneuzivane_deti_Holcova.pdf